

עֵינַן עֵרֶךְ: שִׁירָה
כתב עת מקוון לשירה מטעם
החוג לשוחרי שירה

גיליון 30
יוני 2009
סיון התשס"ט

עורכת: שרית שיג
מערכת: דודי בן עמיר; נילי דגן; עודד פלד
הגהת ניקוד: איציק שנייבוים

כתובת המערכת: saritsz@017.net.il

כתובת אתר החוג לשוחרי שירה: <http://www.saritpoetry.co.il>

כל הזכויות שמורות לחוג לשוחרי שירה

דבר העורכת

שיר: אדון עולם
2 שירים: אֶדְנָאִיס; השוקל הזקן
3 שירים: הכל בין כלום ולא; משחק; היזכרות
2 שירים: עוד קינה; יהודית
2 שירים: תמונת מצב; אני חושבת על צליבה
מאמר: לקרוא את מילוש. תרגום מאנגלית: גיורא לשם
שיר: פוגה מיסורת, גלות אחרת
3 שירים: ***
2 שירים: *; צבעים
רשימה: בין עזריאל אוכמני לאבא קובנר
3 שירים: חלל; לבד וגם לא; סביבה
2 שירים: המִפְגָּעִים באו בזחילה; אל מול האין
מאמר: תכונות האלוזיה בשיריו של נתן זך – חלק א'
3 שירים: מרקקות פליז; גם אני; הכושי מדבר על נהרות
ביוגרפיה ותרגום מאנגלית: עודד פלד
שיר: לעת אחשוש מיום סופי להיות. תרגום מאנגלית: ב. יפתח
שיר: לילה טוב. תרגום מאנגלית: ב. יפתח
שיר: פוסעה ביופי כמו הליל. תרגום מאנגלית: ב. יפתח
שיר: הנרקיסים. תרגום מאנגלית: ב. יפתח
שיר: זעקת המלח
פגישה, חצי פגישה – עם המשורר, העורך, המתרגם והסופר
אשר רייך – חלק א'
2 שירים: זו שירת ניסוי
שירים על החתול שלי

שרית שץ

שיר ממצגת

רות נצר

ב. יפתח

לאה זהבי

משה יצחקי

מלכה שקד

רוברט האס

הרצל חקק

דידו (ש. דידובסקי)

ברכה רוזנפלד

אלישע פורת

רוחה שפירא

עודד ניב

מירי ברוך

עיין ערך תרגום

לנגסטון יוז

ג'ון קיטס

פרסי ביש שלי

לורד ביירון

וויליאם וורדסוורת'

יוסף עוזר

נילי דגן

בחצי חיוך

דוד אדלר

אלי נצר

שונות

דבר העורכת

אם יש משהו שהותיר בי רושם עז ועצב רב, בחודש האחרון, הן התמונות של ניידות משטרת ישראל הסובבות ברחובות הערים בערבי יום שישי ושוטרים אוספים בני נוער שתויים על גבול חוסר ההכרה, אל חדרי המיון. ואני שואלת, מה קרה לנו, על שקצרה היד מלהושיע ועל כי ההורות הפסידה את כוחה ומקומה לכוחן של התרבות (או תת-תרבות) ו"קבוצת השוויים". לצערי, אין בידי תשובות, אלא עצב רב ותחושה של חוסר אונים.

וְכַאֲבֹתִי אֶת הַנֶּעַר שֶׁקָּרָא תִּגְר
עַל תִּקְסָס עֵנֶבֶר הַבְּקָבוּק,
רְאִיתִי דָמוֹ נִמְהָל בְּצַחַן קִיאוֹ הַנֶּגֶר
עַל שְׁחוֹר אֶסְפֵּלֵט הַסְּמֵטָה הַסְּדוּק.

וְחִבְרִיו רוֹכְנִים סְפוּגֵי הַלּוּלֵת בְּתוֹלָיִם,
בוֹהִים כְּסוּמִים בְּרִקּוּד הָאוֹר הַפְּחָל,
שׁוֹטֵר מְלַקֵּט פְּרָחֵי שֶׁבֶת נְבוּלִים –
מְלֻמְלֵי צְחִיחוֹת לְשׁוֹנָם – אֲחוּזֵי אֶלְפוֹהוּל.

ומה בגיליון זה?

לשמחתי הרבה, עם התרחבות תפוצתו של כתב העת "עיין ערך שירה", מגיעים אלינו עוד ועוד יוצרים חדשים. אני מברכת על כך. בגיליון זה – תרגום חלקים מתוך מסה על המשורר הפולני צ'סלב מילוש, וכן חלקה הראשון של מסה העוסקת בתכונות האלוזיה בשירתו של נתן זך. במדור "פגישה", חצי פגישה", מובא חלקו הראשון של המפגש עם המשורר, העורך והסופר אשר ריך ושיריו. במדור "עיין ערך תרגום" – תרגומים לשירים מן השירה האנגלית הקלסית וכן תרגומים לשיריו של המשורר האמריקאי לנגסטון יוז. כמו כן רשימה קצרה ומעניינת על הקשר בין עזריאל אוכמני לבין אבא קובנר, חיוכי שירה במדור "חצי חיוך" והודעות על כנסים ומופעים העוסקים בשירה, ביניהם פירוט מלא של התוכניות בפסטיבל המשוררים ה-11 במטולה. אני רוצה להודות לכל הכותבים הרבים שהגיבו וכתבו מילים חמות ומעודדות על המצגת של המשוררת הפולניה אווה קפליסקה. כפי שציינתי במשלוח האחרון, כתב העת "עיין ערך שירה", יופץ אחת לחודש וחצי וזאת מטעמים פרקטיים וכמו כן על מנת לאפשר לכם "לנוח" מעט מגיליון לגיליון, ולנו – להביא בפניכם חומרים משובחים ככל הניתן.

מאחלת לכם קריאה נעימה וחג שבועות שמח.

Le site
החוג לעורכי שירה

שיר ממצגת

במדור זה נביא מידי גיליון, שיר ממצגת ה"מונחת" בספרית המצגות. זאת, על מנת לאווררן מידי פעם מן המדפים, וכן עבור אלה שכבר "קרפו" (קראו+צפו) בהן בעבר ועבור אלה שטרם נפגשו עמן. תודה לנילי דגן על הרעיון.

רות נצר

אדון עולם

הנך אדון צעדינו במרצפת וביער ורחש העלים הנשברים
אדון צפרי האש, אדון צלליותינו במים, אדון המנוחה,
אדון פרחי הבשורה והצער, שרשי השמים, נימי האור,
כנפי האדמה, עורקי הריחות, האדמה הפועמת בלבנו
הנך אדון התמורות המכאיב בנגע אצבעותינו בקרקעית הים,
הפוצע את לבך שלך, האדון המתפצל לרסיסים
אל אבן השתיה של גבולי החלום, ונושם אותנו,
אדון נפש, אתה השיר והשר, המתלכד עם גופותינו
בלבנו מניפה שקופה ובווערת בעמקי הימים והחשכה
אתה הרואה מעיני, איך תבשיל אם לא תהיה רקב האדמה,
מהל הגזע, שתיקת העלים, אם לא תקשיב בעצימת עיני,
אם לא תתעורר בהקיצנו לקראתך

[אל ספרית המצגות באתר של החוג לשוחרי שירה](#)

ב. יפתח

אֲדָנָאִיס

אֲפֹשֶׁר הַנְּנִי גֶלֶם,
אֲךְ אֲפָרַח עוֹד כְּפָרֶפֶר.
מַלִּים הַשׁוֹקְעוֹת בֵּי הַיּוֹם,
אֲפֹשֶׁר עוֹד תִּזְרַחְנָה מִחֵר.
אֲשׂא אֶת כְּנָפֵי אֶל שָׁמַיִם
וְלִדְקָה מִצְנַת רֹאשׁ הָהָר,
אֲבִיטָה אֶל שָׁמַי עַל הַמַּיִם,
שְׁמַמְנִי בְּלִתּוֹ לֹא נִשְׂאָר.

הַשׁוֹקֵל הַזְּקֵן

הוא מורט את זקנו, מגרד באזניים
ונועץ מבטו כעיט.
כי בזאת לא נתקל מעולם, זו לו ראשונה.
בידו הרועדת משקלת קטנה.
על הצד האחד, עלים-עלים של דפנה -
ולמולם רק עלה של זית.
כבר ששים פעמים עולים ויורדים המאזניים.

הוא נוטל בידו עוד משקלת או שתים.
מכביד צד אחד בזהירות, לאט
וכולא הנשימה בצפייה שוקטת. מורטת.
המשקל מאזן, ברכת אלהים לזהטת.
הוא מגניב עוד מבט בעין רוטטת -
אחד הצדדים מנמיך אך מעט,
זה לא יתכן, עכשו הוא כועס שבעתים.

הוא יושב ערירי בזקנו האפר ומגרד באזניו.
הלנצח יגאו ישפילו מאזניו?
מול המשקל הוא נושף בחמה.
ואז בעצבות, על עלה הזית תמה,
מעינו נושרת דמעתו החמה -
הפלא ופלא, עתה השתוו מאזניו!
וידו הרועדת מוחה את עיניו.

לאה זהבי

הכל בין כלום ולא

הכל בין כלום ולא
פקיעת נצן מותו
מעוד לאי פקיעת
עפעף הגפתו

הבזק של טעם
זמן החמיקה

היזכרות

כמעט שכחתי את חכמת הלבד
שטפחתי בזעת
פרדה ועוד פרדה

שוב נלכדתי במשאלה
לצוד ולהיות נצודה

שכחתי כמעט את חכמת הנתוּק
ממבט האחר התובע
לצפות בעצמי
מהצד המונע
ממני להיות

פּ כּ פּוּך
מּ לּ מוּל
נוּבַע
וּנְקוּה
אָל
ע
י
נ
ע
צ
מ ת

משחק

היחד ממת בי
את מה שהלחוד
עשוי להוליד

לכן מדי יום
אני מנתקת את החוט
מעמידה פני רוח

זה משחק רציני
שבּוּ שלחני נשאר במקומו
הכסא לידו ריק
ונידי מושטת
אל צלי המפרפר

בוא אלי
בוא אלי

לאה זהבי, משוררת, סופרת ומתרגמת. נולדה וגדלה בחיפה. נשואה ואם לבת ובן. מתגוררת בירושלים. בוגרת אוניברסיטת חיפה בספרות עברית וצרפתית. הנחתה סדנאות כתיבה לילדים ולנוער, וכן לימדה ספרות באנו"ש (אגודה לנפגעי נפש) ובמעונות לקשישים. שירה פורסמו בכתבי עת שונים לשירה. עוסקת כיום בתרגום ובהנחיית מפגשים ספרותיים במסגרות פרטיות. אחדים משירה הולחנו על-ידי המלחין הירושלמי נטע אלוני והופיעו בתקליטור '5 יצירות ווקליות' (2000).

משה יצחקי

עוד קינה

ואיך אֶזְכֹּר ומה
בְּמַלִּים שֶׁהָיוּ פְּעַם
פְּנִים, עֵינַיִם, עוֹר
מַלִּים שְׂדוּפוֹת
לְזֵכֶר שֶׁפְּעַם הָיוּ רַגְלַיִם,
יָדַיִם, פֶּה וְאַזְנוֹיִם
לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ. מַלִּים
רְקוּעוֹת מְסֻדְרוֹת לְהַפְלִיא
בְּשׁוֹרוֹת תְּקוּעוֹת
מְאַבְנֹת בְּאַדְמָה
וְאִין אִישׁ שִׁימְצָא
מְנוּחָה נְכוֹנָה בְּמַלִּים
שֶׁהָיוּ מְלֹאוֹת גּוֹף,
זְכָרוֹן, נִיחוּחַ תְּבִשִׁיל
שְׁנוֹתָר עַל מְנַעוּל וּבְרִיחַ

יהודית

לזכרו של דן פגיס

עַל הַבְּמָה הוֹלּוֹפְרָנְס מְבַקֵּשׁ חֶסֶד
כְּמוֹ אִישׁ שֶׁעוֹלָה לְגִרְדוּם וּמְבַקֵּשׁ מִתְּלִינּוּ
לְכָרֵת מֵהָר, שֶׁהַסְּבֵל יִהְיֶה קֶצֶר
שֶׁלֹּא יִרְגִישׁ. יְהוּדִית, הוּא קוֹרָא וּמוֹשִׁיט
צְנֹאָר. בְּעֵדִינּוֹת רַבָּה מְנִיפָה יְהוּדִית
לְשׁוֹנָה: "אַתָּה צְרִיךְ", אוֹמֶרֶת יְהוּדִית
"רַק לְהִרְכִּין רֹאשׁ וְהוּא מְאֲלִיו
יִפֹּל". עֲכָשׁוּ שְׂרָאשׁוּ כְרוֹת
לְבוֹ נִרְגַע. עַל הַבְּמָה הַזֹּאת
אֲנִי, הוֹלּוֹפְרָנְס, מְחַרְחֵר מִתּוֹךְ הַחֹר שֶׁנִּפְעֵר
בְּצֹנֹאָר, לְלֵב אֵין מְכֶסֶה, שִׁימְנַע
קְפִיצָה לּוֹלִינִית אֶל תְּלִינּוּ,
הוּ לֵב (גַּם) הַצֵּלַע שֶׁנִּמְסָרָה לְאֱלֹהִים,
כְּזָכוֹר, לְתֵרוּמַת אֵיבָרִים לְבְרִיאָה שְׁנִיָּה
אֵינָה סוּגְרֶת), בְּסוּף הַהֲצָגָה
מִכָּל תַּחְבוּלוֹת הַמְּלַחְמָה וְהַגְּבוּרָה,
בוֹחֶרֶת יְהוּדִית בְּתַכְסִּיס הָאֶכְזָרִי מְכַל,
לְהַחְזִיר אֶת רֹאשִׁי לְמִקוּמוֹ,
מְאַחֲזֵרִי הַקְּלָעִים הַיָּא פּוֹקַחַת עֵינַי
וּמוֹשִׁיטָה לִי יָד לְשָׁלוֹם.

השירים מתוך הספר "נהרות נשאו קולם"¹, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2009

¹ הספר נשלח על ידי ההוצאה למערכת "עיין ערך שירה".

מלכה שקד

תמונת מצב

שום שואה
אולי
ובכל זאת יש
משום שואה
וכזית
מחרבן הבית
בממשות החרישית
הפשוטה הזאת
אשר מתרחשת בבית
בין שני אנשים
מתשים
מתקשים לנשם
צובאים לעת ערב
על סף סופם
בהרפנת צנאר
בממשות הנפרשת
כמו שמירה קוצית
ישנה מתקופת הצבא
על מזבח מטתם
ועוקדת אותם

אני חושבת על צליבה

כשאני רואה אותך סהרורית
מבעד לתריסי ריסי המוגפים
סובב והולך בלילה פאסיר
ברגל יחפה, מודד את המרחב
הצר שבתוך חומות החדר,
שב ומחשב את כוחך לנשם
מבלי שתעורר שערוריות
מיתרות בגופך,
מבלי שתעיר את רחמי
ואת אהבתי המשגעת מצער,
אני חושבת על צליבתו של ישו,
לא האחת שהתרחשה בירושלים
בעמק המצלבה שכשף את שנינו
כשקטפנו בו רקפות מבישות
של אהבה טרופת אביב,
אלא על עמק הצליבה, כפי
שנחותה אצל אוהביו הגדולים
שחזרו ושווה לנגדם
באלפי צלמים ותמונות,
חצים ממרטים, פצעים
פתוחים וזבי דם,
ואני שואלת איך
היו אוהבים אותו
אלו שב ונצלב
שב ונצלב לעיניהם
ולא למענם, לשוא.

מלכה שקד, משוררת, חוקרת ספרות ועורכת.
ילידת צ'כוסלובקיה. עלתה ארצה כתינוקת.
גדלה בגליל העליון.

למדה ספרות עברית, ערבית והשוואתית
באוניברסיטה העברית בירושלים. עסקה
בהוראת ספרות בבית-ספר תיכון, בסמינר
למורים ובאוניברסיטה העברית, והכשירה
מורים לספרות. פרסמה ספרים בספרות
מחקרית ושני ספרי שירה.

השירים לקוחים מתוך ספר שיריה השני "לבי פוסע
לאחור"², הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2009.

² הספר נשלח על ידי ההוצאה למערכת "עיין ערך שירה".

לקרוא את מילוש³

(קטעי מסה)

תרגום מאנגלית: גיורא לשם

כבר מתחילה היה צ'סלב מילוש⁴ מסובך בעניינים סותרים. העובדה שנולד בליטא למשפחת אצולה פולנית דומה לעובדת היוולדו של אנגלי-אירי באירלנד. התודעה הלאומית הליטאית החלה להתעורר בילדותו. הליטאים אינם סלאבים, שפתם

(השפה ההודו-אירופית העתיקה ביותר) דוברת בפי איכרים ובעלי מלאכה, וההתעוררות הלאומית החדשה של ליטא כוונה נגד האצולה הפולנית שעמה נמנה מילוש, אף כי שמה של משפחת אמו היה ליטאי. כסיבוך נוסף, מילוש, שנולד ב-1911, היה נתין הקיסרות הרוסית. לא בדיוק ליטאי, לא בדיוק פולני, אלא נתין של מדינה אחרת. תו ההיכר הברור ביותר בהוויתו הוא קתוליותו, אף כי האמונה הזאת לוותה בנוכחותה המתמדת של התחושה הקדמונית, הטרומ-נוצרית, שמשרה קסמה של אדמת הכפר. חינוכו היה פולני, אם כי הושפע על-ידי זכר גדולתה של דוכסות ליטא. פירוש הדבר הוא שמילוש מערבי, שמורשתו הרוחנית היא רומא ומורשתו התרבותית היא פאריס, מושרש בגיאוגרפיה קסומה למחצה של ערוץ נהר שממנו נבעו אגדות של עבר שכלה וחלף (ועל כן מועד לכלייה).

[...]

כל זה לא היה בעל משמעות רבה (כך כתב

באוטוביוגרפיה שלו) לנער במכנסיים קצרים

שמשליך אבנים אל תוך הנהר, אך המורכבות הזאת היתה קרקע פורה לדמיונו של משורר שכתב ברבות הימים: "הוא רצה לדעת מי הוא, אך הוא לא ידע. הוא היה רוצה להיות יחיד, אולם הוא היה המון מלא סתירות פנימיות, עובדה שהעניקה לו שמחה מסויימת ובה בעת בושה גדולה יותר."

המורכבות הזאת באה לידי ביטוי כבר בשירתו המוקדמת. רק שלושה שירים מן התקופה ההיא התפרסמו בספר מתורגם לאנגלית – החטיבה 'איך הוא היה פעם' בספר 'שירים נבחרים' – ונראה שהשירים ההם לא תורגמו היטב ואין הם מן המיטב. את השירים הטובים יותר קראתי בפרסום אחר, והם: 'השיר', 'נהרות איטיים' ו'שעריו של בית הנשק'. 'השיר' היה הראשון שזכה לתפוצה נרחבת, אני מאמין שהוא תורגם לצרפתית בידי בן-דודו אוסקר מילוש. הוא כתוב כנראה ביופי רב – המבקרים דיברו על חרותו הפוחזת של הדמיון בשירתו המוקדמת, בצירוף העוצמה הקלסית המפתיעה בניסוח – נושאים ותחומי העניין המעסיקים אותו כל ימי חייו, וביתר יחוד – השיר מצטלצל כְּכֹחַל. המשורר אינו מדבר בקול אחד אלא בקולות רבים, שאף לא אחד מהם הוא בדיוק קולו שלו.

[...]

השיר הזה נכתב ב-1934. שנה לאחר מכן נסע מילוש לפאריס כדי ללמוד בה ושיריו שיקפו בצורה ישירה יותר את השפעת הסוריאליזם. אך השירים האלה – נהרות איטיים ושעריו של בית הנשק – לרבות דימוייהם המוזרים, המזיגה המשונה של יסודות פורמליים ונסיוניים, התחושה המתעצמת של אסון היסטורי, הם הרחבת

³ המאמר הופיע לראשונה ב'["עיתון 77"](#) שהיה מוקדש כולו לשירה הפולנית.

⁴ צ'סלב מילוש – 1911-2004, חתן פרס נובל לספרות, 1980.

נושאו של השיר. למעשה, דימוי החורבן והקץ, בתוספת הרקע המגוון של תנאי חייהם של פועלים פולנים ברובע שורץ כינים בפאריס, המשבר הכלכלי, חשרת העבים המצטברת של מלחמת האזרחים בספרד, תפיסת השלטון בגרמניה על-ידי היטלר, כל אלה נוכחים בשירים לאו דווקא כרשעותם של בני-אדם כלפי בני-אדם, אלא כהתעצמות פתאומית של התהליך הטבעי של כלייה ומוות. זה היה חשוב - אני סבור - להתנסותו המאוחרת של מילוש בכיבוש הנאצי ובאידאולוגיה המרקסיסטית. דמיונו הכשיר אותו לראות במאורעות השנים ההן מהדורה מואצת לכוחו המשחית של הזמן. את מה שהטבע, בכל אופן, טומן בחובו בשבילנו. הרשעות הזאת לא היתה רק פגם במערכות פוליטיות אנושיות או בטבע האנושי, כי אם פגם בטבע עצמו. הוא כותב על אותה השנה בפאריס ברוח נבואית במידת-מה: "הסתגלתי בפתאומיות לאסון העולמי, רגש שלא היה פחד ממלחמה. בלילה הייתי חולם שקרן קטלנית רודפת אחרי וכאשר הגעתי אל חוף מבטחים היא שיסעה אותי לבסוף."

[...]

אך שנות המלחמה – וקשה לומר שהן גרמו לשינוי בסגנונו של המשורר – העלימו את הנושאים האלה, ואין זה משנה מה היה היקף תחומם, שקיבלו את עוצמתם מגליו המזועזע של איש צעיר שכל מה שהיה חשוב חייב לכלות מן העולם. כיליון נהיה לפתע מצרך זול. מילוש ערך אנתולוגיה של שירה אנטי-נאצית, תירגם ספר של ז'אק מאריטן על החובה להתנגד לשיתוף פעולה עם הנאצים ועבד על השירים שראו אור לאחר המלחמה בספר 'הצלה'. שמונה משלושים ותשעה השירים תורגמו לאנגלית.

[...]

לקוראים אמריקנים, השיר 'הקדשה' מאלף, בעיקר משום שאפשר להקבילו לשיר מפורסם מאוד באותו נושא, שירו של ו"ב ייטס 'פסחא 1916'. הקדשה, נכתב ב-1945, ותחילתו היא:

אתם, שלא יכלתי להציל,
הקשיבו לי.

נסו להקשיב לדבור הפשוט הזה משום שאַתְּבֵּיִש בְּדַבּוּר אַחֵר.

הדיבור מכוון אל חללי ההתקוממות בוורשה שפרצה באוגוסט 1944. בהוראתה של ממשלת פולין הגולה, צבא המחתרת בוורשה התקומם נגד הגרמנים. "במשך חודשיים", כותב מילוש בספרו **מוח השבוי**, "עמוד אש ועשן היתמר בגובה קילומטר מעל ורשה. מאתיים אלף איש נהרגו בקרבות הרחוב. השכונות שלא נהרסו עד היסוד בפצצות או באש ההפגזות הכבדות, נשרפו בידי חוליות אס.אס. אחרי ההתקוממות, העיר שמנתה בעבר יותר ממיליון תושבים נהפכה לשממה של עיי חורבות, אוכלוסייתה גורשה ורחובותיה ההרוסים נהפכו למעשה לבתי קברות." כאשר קראתי בפעם הראשונה את השיר **הקדשה**, הוא בלבב אותי; אני ציפיתי לשיר מזמור, דובר כיאות בלשון המעטה וחשוק שפתיים, מוקדש להתחייבות פוליטית. השיר הוא, כמובן, בדיוק ההיפך מזה, וכדי להבין אותו מן ההכרח לדעת דבר-מה על הפוליטיקה של מחתרת ורשה ועל מצב סופריה.

[...]

ב-1943 התפתח במחתרת הפולנית משבר פוליטי. מדי יום ביומו נהרגו יותר צעירים ויותר יהודים גורשו. בה בעת החל להתבהר שהצבא הגרמני הסתבך במשימות רבות מדי. הדבר הזה חידד את השאלה: מהי המטרה שלמענה מקריבים חיים. תנועת ההתנגדות, שחיכתה בעיקר לרגע הזה, החלה לדון ביתר רצינות בעיצוב המדיניות שתניקט בעתיד. חלופה אחת הוצעה על-ידי הממשלה הפולנית הגולה. למרבית האינטלקטואלים, פירוש הדבר היה שיבה אל פולין הישנה, פרלמנטריזם קשוח, לאומנות, קתוליות, אנטישמיות. הנאצים כבר הדגו בעליל מהו הגיונה המוחלט של מדיניות לאומנית. החלופה האחרת היתה קומוניזם, לא משום שלקומוניסטים

היה כוח רב בקרב הקבוצות הרדיקליות השונות בפולין, אלא משום ששררה תחושה שהצבא האדום ישחרר את המדינה. מכל מקום, השאלה למען מה מקריבים את החיים נהייתה למעשית, או כך נדמה – כאשר ניתן לפתע האות להתקוממות. לוחמי המחתרת היו חמושים באקדחים, ברימוני יד ובבקבוקי מולוטוב. הצבא הסובייטי, בעבר הנהר, לא בא לעזרת הפולנים.

[...]

המתקוממים ידעו כי אין תקווה לניצחון וכי מותם הוא התרסה כלפי עולם אדיש. הם מתו אף בלא לשאול אם ישנם מאזניים כלשהם שבהם יישקלו מעשיהם... זה ההקשר של השיר הקדשה ואלה האנשים שאליהם פונה המשורר:

אתם, שלא יכלתתי להציל,
הקשיבו לי.
נסו להקשיב לדבור הפשוט הזה...

יתכן שחריצת דין כזאת על המתים היא אכזרית:

בלבלתם בין אמירת שלום לתקופה לבין תחלתה של תקופה חדשה
בין השראתה של שנאה ליפי לירי.
בין כח עור לצורה מגמרת.

כאן עמק של נהרות פולניים רדודים. וגשר אדיר
שמתמר לתוך ערפל לבן. כאן עיר רצוצה.
והרוח זורקת צרחות של שחפים על קבריכם
כאשר אני מדבר אתכם.

אבל בתפיסת העולם של מילוש התקיימה, כפי הנראה, אנטינומיה בין זמן לבין רגע החיות האינדיבידואלי, המוחלט והצפוי לכלות. כיצד אתה מהלל זמן, אף אם הוא נע אל חרות אנושית, כאשר האובדן לאורך הדרך גדול כל-כך? מה אתה אומר על רגע זה או אחר של הוויה אם העתיד נשקף אליך לא כדרך רחבה אלא כלוע רעבתן? דוגמא מצויינת עדיין תססה בזכרונו. הגישה הרשמית כלפי מאתיים אלף הרוגי המחתרת הפולנית היתה כאל לאומנים וריאקציונרים, לא שונים בהרבה מן הפשיסטים שבהם לחמו. והיה במילוש הדחף, אם גם לא היתה משמעות מוחלטת בלבם של הדברים, להעניק להם משמעות:

ואני, עם עגן הארן שלי על המישור החולי,
עם זכרם המשתק של חברים מתים,
וזכרם המשתק של ערים ונהרות,
הייתי מוכן לעקר את לבה של האדמה בסכין
ולטמן בה יהלם זוהר של צעקה ותלונות,
הייתי מוכן למרח את שרשי העצים בדם,
להעלות מאוב את שמותיהם על עליהם,
להעטות מלכיט של אנדרטאות על עור הלילה
ולרשם בזרחן מנא תקל ופרסין
בזהר מגמר שירים של עינים נמסות.

[...]

תחילה נמשכתי אל מילוש משום שחשבתי עליו כעל משורר שמתייסר בשאלות נואשות וגדולות, והתובנה הזאת היתה, בוודאות, מדויקת. אך במשך הזמן התחלתי לאהוב ביצירתו את העובדה שהוא משורר ארוטי, משורר שמתייחד בכוליות גדולה,

המכיל הרבה בלא לאבד עוצמה רגשית, משורר שתשומת לבה של השירה הלירית שלו נתונה למחול המחזורי אל הווית הקיום והסבל; וזה מקור המכאוב בשיריו. שירה ארוטית, כחוויה ארוטית, היא בדרך כלל אינטנסיבית משום שהיא מצומצמת ויחודית, מעומעמת וממוקדת. מה שקרה כנראה למילוש, כאשר גדל היקף אהבתו הבלתי-מתפשרת והאימה לחוויות העבר הדועכות והולכות, הוא ששירתו, בסרבה להקריב אף שמץ של חדות ופרט יחודי לחיזיון נרחב יותר, זינקה בכל רמ"ח איבריה לתוך דואליזם או גנוסטיציזם.

[...]

בסופו של דבר, למילוש נותר רק מחוז-חפצם של הנוצרים הכופרים בעיקר, הנוצרים הטהורים: לשאת בנטל הזמן, להרהר בהוויה, ולחיות בתקווה שהעולם ייושע.

הערת המתרגם: באופן יוצא דופן תרגמתי את המובאות משירו של מילוש, 'הקדשה' מאנגלית, מכיוון שתורגמו לאנגלית בידי רוברט האס בסיועו של צ'סלב מילוש.

טקס הקדשת הכנסייה – ציור מימי הביניים

הרצל חקק

פוגה מיוסרת, גלות אחרת

שעת בקר, האם הקפה חם

הרדיו מנגן, הספר מנסה לומר,
מעבר לחלון המוגף
משהו זר מתנגן:
למה אתה מתכונן?

איך הגענו לכאן אחרי שנות גלות
של אינסוף מלים ואינסוף אור
ואיך קדשנו חיים וקדשנו לב
עד כי מתנו בבור
עד כי שתינו חלב שחר

זו פוגה לוחשת, זו פוגה
מכחשת
איך הגענו לימים האלה
כשהגוף חי.

האם האהבה רוחשת.
האם יש

ללב משאבה, האם יש קפה
במטבח חם, מורשת

שעת ערב, חלב קר

הרדיו מנגן שירי תקומה
ובחלון שנפתח חבלי כביסה
על מרפסת ריקה.
ברקע יש שלוח מדמה, יש מוסיקה
חלקלקה, הפסוקים רזים, מדוע
יש נפץ מצבה ברוח, קצף חלב
של שכחה שחרה, זו
גלות בנשמה, אפר זמנים
יפים, מתבזבזים

הרדיו חורק, מחסיר פעימה,
לאן, שוב אותה חרדה
של רעידת אדמה. בחלון
מעגן.

מחברתי מחכה, הנשמה
ממשיכה להגיע לכאן.
במטבח שותים צהרים, שותים ערב.
החלב עדין סמין
מרב אבדן.

המציאות מחכה לחוף.
החלב אולי מתקרר.
הסבל במטבח
מחכה למלים, לסוף טוב.

שעת חצות, הכל בחוץ

קשה לשפח. זה קרוב לבית,
זו הרגשה של חצר
מזנחת.

התמצית בורחת.
מסביב נמוגים, הבית
נראה רחוק, נראה קרוב,
כמו בית קפה, בלי צמא
לאותו אינסוף.

מעבר לחלון יש חיים
שמחכים, יש אמונה
שמתנגנת בקצב טעמים,
והלב מחכה בכסופים, בתשוקה
אולי נושנה,

ויפג לבו, לאותיות,
כותב המשורר בחשכה
והמחברת בוכה,
מבקש שלא יקחו אותו שוב

לבור האפל, לשבר הגלות
הריקה

דידו (ש. דידובסקי)

געגועים לאבא שלי, 1915 בערך – ערב שבועות 1990

*

אָבִי, אָבֵן גִּיר רַכָּה,
מַעֲוֹלָם לֹא סָלַח לְמִי שְׁפָגַע.
יֵשֵׁב בַּמְרַפֶּסֶת וְצָפָה

*

מִכָּל הַדְּבָשׁ נוֹתְרוּ רַק הַדְּבוּרִים
זְמָזוּם מִתְמִיד בֵּין הַדְּבָרִים:
אָבִא שְׁלִי מֵת כְּבָר שֵׁשׁ שָׁנִים

*

בֶּן שְׁלוֹשִׁים וְשֵׁשׁ הָיִיתִי בְּמוֹת אָבִי.
בֶּן חֲמִשִּׁים כָּעֵת אֵינְנִי זוֹכֵר בְּאֶמֶת
אֵת מְרֵאָה פָּנָיו

אֵלּו עֶבֶר עַל פְּנֵי בְּרַחוּב יוֹם אֶחָד
אֲחֵרֵי כָּל הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה הָיִיתִי מְסֻתָּבֵב
מִזְהָה מְשֻׁהוּ מִכָּר מְהִסָּס
אִם יֵשׁ בָּזָה מִמֶּשׁ
וּמִמְשִׁיךְ לְלֶכֶת

זוֹכֵר אֵת אֶהְבֶּתוֹ הָרוּעֶמֶת
גְּבֻעוֹת יִרְקוֹת מְנַקְדוֹת אֲבָנִים.

עֲמוּדֵי תְּאוּרָה לְאַרְךְ הַכְּבִישׁ:

בְּנֵי שְׁלֵי הָיָה בֶּן חֲמִשׁ
בְּתֵי בֵּת שְׁלוֹשׁ
בְּמוֹת עֲלֵיהֶם אָבִיהֶם
בְּנוֹתֵי הַקְּטָנוֹת בְּנוֹת שִׁבְעַ
וְאֵנִי חַי

ברכה רוזנפלד

*

אֶת הָאֵשׁ בְּחִלּוֹנוֹת
אֶת הַדְּלָתוֹת הַבוֹעֵרוֹת
וְהַגְּגוֹת בְּלִהְבָּה
נוֹשְׂאֵת אִמִּי
בְּתוֹךְ יְדָהּ
וְאֲנִי
בְּפִי
מִכְבָּה

לְשׁוֹן חֲרוּכָה צוֹעֶקֶת מִיָּם

צבעים

הַנְּמַשְׁחִים וְהַנְּמַתְחִים
הַמְּפַלְשִׁים הַתְּחוּמִים וְהַמְּקַטְעִים
הַמְּעַרְבְּבִים הַנְּפַרְדִּים וְהַמְּהוּלִים
הַעֲזִים וְהַחֲזָרִים
הַמְּתַזִּים הַמְּנַחִים וְהַנְּשַׁפְּכִים
הַמְּחַדְרִים וְהַמְּגַרְדִּים
הַמְּקַבְּצִים וְהַמְּפַזְרִים
הַצּוֹרְמִים הַמְּרַגֵּעִים וְהַמְּרַגִּזִּים
הַמְּשַׁתְּלֵטִים וְהַנְּחַבְּאִים אֶל הַפְּלִים
הַקּוֹפְצִים וְהַצּוֹלְלִים
הַמְּפַרְשִׁים וְהַמְּרַמְזִים
הַגְּלוּיִים וְהַנְּסַתְרִים
הַמְּשַׁכְּנֵעִים הַמְּהַסְּסִים וְהַרְדּוּפִים
הַתּוֹקְפָנִים וְהוֹתְרָנִים
הַמְּבַרְרִים הַנְּבַחְרִים וְהַאֲקַרְאִים
הַנְּאָהֲבִים וְהַנְּעִימִים וְהַשְּׁנוּאִים
הַמּוֹשְׁכִים וְהַדּוֹחִים
הַמְּעִזִּים וְהַנְּמַנְעִים
הַקְּרִים וְהַחֲמִים
כָּל הַצְּבָעִים
צְמַחוּ עַל פְּרוֹתָיו
שֶׁל עֵץ אֶחָד מְכֻשָׁף
בְּגַן הָעֵדֶן

מתוך הספר "אמי מציירת", הוצעת "עקד", 2008

בין עזריאל אוכמני לאבא קובנר

על פי מכתב נשכח של קובנר להנהלת ספרית פועלים.

כ' באייר תשכ"ט, מאי 1969.

אל הנהלת ספרית פועלים
חברים יקרים,
הנדון: "חֶפָּה במדבר".

לאחר שקבלתי מכתבו של עזריאל אוכמני, שבו הוא מודיעני, ערב הפלגתו לחו"ל, כי "העליתי בישיבת האיגוד את שאלתך – אכן, רצונך כבודך, ואתה יכול להוציא את ספרך בצורה שאתה רוצה בה", – הרניני מציע להוצאה את הספר שעמי בכתובים, פואמה חדשה "חֶפָּה במדבר", המחזיקה – בפורמט של "אחותי קטנה" – כ-100 עמודים. אשמח לשמוע בהקדם את תשובתכם. שלכם, אבא קובנר

מכתב זה הוא עדות ראשונה על השלמת הפואמה 'חופה במדבר' בחודש מאי 1969. הפואמה יצאה לאור לראשונה ב'ספרית פועלים' 1970. מהדורה נוספת של 'חופה במדבר', יצאה לאור בשנת תשל"א 1971. במסגרת יצירתם של חתני פרס ישראל, שירה, ערך והקדים מבואות הלל ברזל, רמת גן, משרד החינוך בשיתוף עם 'חדיו'.

הפואמה שבה וכונסה ב'כל שירי אבא קובנר', בעריכת דן מירון, כרך ב', מוסד ביאליק, תשנ"ח 1998. דן מירון כתב על הפואמה הזו (בתוך 'בשולי הכרך', כרך א', עמ' 361), כך: "ב'חופה במדבר' כתב (אבא קובנר) מעין מחזור שני של 'פרידה מהדרום'.

עזריאל אוכמני, (1907 – 1980), איש עין שמר, עורך מבקר ומשורר, היה ממנהלי ההוצאה המשפיעים ביותר. כנראה שפרך ויכוח בין קובנר לאוכמני על הצורה והפורמט שבהם יצא הספר. על יחסי אוכמני – קובנר כתבה דינה פורת, בספרה 'מעבר לגשמי פרשת חייו של אבא קובנר', עמ' 16 כך: "ולבתו שלוםית כתב (אבא קובנר) שעזריאל אוכמני, מבקר הספרות שהיה גם איש 'השומר הצעיר' וחבר עין שמר, היטיב להבינו יותר מאחרים: "שירתו של אבא קובנר צמודה לזמן [...] אדם ומאורע מאוחדים בה, חיים והיסטוריה – שתי פנים של חוויה אחת", כתב אוכמני. האיגוד הוא איגוד סופרי הקיבוץ הארצי, שסייע בשנים ההן בהוצאת ספרי חברי הקיבוץ הארצי.

אבא קובנר העריך במיוחד את ביקורתו של עזריאל אוכמני על יצירתו. ואולי הערכתו זו היא שקשרה אותו למשך שנים רבות לבית ההוצאה של 'ספרית פועלים', למרות החיזורים אחריו מהוצאות אחרות. עזריאל אוכמני מצדו, חסיד 'הריאליזם הסוציאליסטי' בספרות, מעין נוסח מרוכך של בן דמותו הסובייטי הקשוח, מצא

בפרוזה של קובנר התאמה לדרישותיו מהספרות העברית החדשה. אבל אוכמני ידע גם לשבח את "אדמת החול", הפואמה יוצאת הדופן של אבא קובנר, 1961, שבה נדרש לראשונה ולאחרונה בחיי היצירה שלו, להשקפות פגאניות אליליות מצד אחד, בהשפעת ביקורו בצפון-מזרח ברזיל, בשנת 1955; ולעיונים בתורות הסוד והמסתורין העבריות, כגון ספר הזוהר, ספר חנוך, ספר אדם וחווה, ספר יחזקאל ועוד.

באותו הקשר כותבת דינה פורת, ראו 'מעבר לגשמי, עמ' 303, כך: "מאמרו של עזריאל אוכמני היה בעיני קובנר הניסיון הרציני, היחיד כמעט, שנעשה להבנת הפואמה ('אדמת החול' כאמור). כנראה שאוכמני חש שאותו טקס פגאני, למרות כל יופיו וקצבו, אינו אלא קליפה, ובתווך נמצא הש"ן, שליח הציבור, שהוא "איש מהעדה ומופרש ממנה" בעת ובעונה אחת. הוא רוצה להיסחף ולזכות בחוויית ההתמזגות עם האלוהות, אך הוא אדם מודרני, שגורש מזמן מגן-העדה (שהג'ונגל השופע מייצג אותו), ופיכחוננו מבודד אותו ומונע היסחפות: הוא נטול כוח האקסטזה, אומר אוכמני, ועל כן זוהי הפסימית שבפואמות של קובנר. חוויית ההתמזגות לא תבוא, לא של היחיד ולא של העדה, ולא יהיה חיבור מחדש של "אני-עדה-אל".

עזריאל אוכמני היה גם הראשון מבין מבקרי הספרות, והקדים בכך גם את בנימין הרושובסקי-הרשב, שהגדיר את קובנר לא רק כיחיד ממשוררי דורו שכתב פואמות, אלא גם כמי שחידש בסוגה הזאת חידושים חשובים. וכן הבחין שהפואמות של קובנר נסובות בעיקר סביב ציר סיפורו האישי, גורלו המיוחד במינו, שאפשר לכנותו "עלילת חייו".

רוחה שפירא

חלל

כמה עינים רואות
כמה אויר צריך נר בווער
כמה אני באנרגיה הזו
כמה ריק הריק המחלט
וכמה אפשר שלא
לכתב מלה על אחת
כמה וכמה

לבד וגם לא

הידיים שלא מלטפות אותי
הלילה שלא משיב אהבה
הנר המסרב להכבות
אם לא עכשו מתי תדעי
שאת עדין נמצאת
כמו שהיית כמו שחייית
כי אם לא עכשו אימתי

טביבה

הבית לא נקי, מלא שאריות וכל מיני דברים קטנים, מיתרים
אולי היא צריכה אותם שיהיו לה כמו חברים, אמנם דוממים
אבל בעצם קיומם בטביבה (גפרור שרוף על הרצפה,
שערות במקלחת, טישו מקמט, אבק)
אפשר להישיר מבט למראה ולומר; נו טוב, אז מה –
ועכשו קל יותר להמשיך ולנדוד
בארמונות הלילה הפרוצים לכל רוח
שוב להיות תלויה על בלימה, אלא מה –

עודד ניב

הַמִּפְגָּעִים בְּאוֹרֵי הַלַּיְלָה

בְּלֵילוֹת עוֹד אֶפְשָׁר לִשְׁמַע
לְפַעֲמִים
רַכְבֵּת שׁוֹעֲטָה אֶל קֶצֶה הַלַּיְלָה
וְכִמָּה תַנִּיִּם
שׁוֹנְאוֹרוֹ לְמִזְכָּרָת
מִיָּמִים אַחֲרָיִם.
הַמִּפְגָּעִים בְּאוֹרֵי
בְּזַחְלָה
עַל גַּחוֹן
פָּרְצוּ בְּגֵדָה
יָרוּ וּבְרָחוּ עַל נַפְשָׁם.
הַיּוֹם הֵם בְּאֵיִם
עִם תְּרַמִּיל נֶפֶץ עַל שִׁכְם
בְּמִכּוֹנֵית מְהֻדָּרָת
וּבְמַעִיל טוֹב
הַיִּשָּׁר אֶל גֵּיא הַהֲרִיגָה
עוֹלָיִם אֶל גֵּן הָעֵדֶן שְׁלֵהֶם
מוֹרִידִים אוֹתָנוּ לְגִיהֶנֶם שְׁלָנוּ
אֲבָל בְּעֶצֶם נִשְׁאָרִים אֶתָּנוּ
מִתְרַסְּקִים אֶתָּנוּ
דָּמָם מִתְעַרֵּב בְּדָמָנוּ
וְנִסְפָּג בְּאֲדָמָה הַזֹּאת.

אֵל מוֹל הָאֵין

מָחָר
וְעוֹד לַח הָעֶפֶר עַל קְבֻרוֹתֵיהֶם
מִדָּמַע וּמִדָּם הַלְּבָבוֹת הַשְּׁבוּרִים
כְּשִׁיתְמוּ הַטְּקָסִים כָּלֵם
וְהַפּוֹלִיטִיקָאִים, הַעֲתוֹנָאִים וְאֲנָשִׁים סֶתֶם
אֵל שִׁגְרָתָם יָשׁוּבוּ
אוֹ אֵז, אוֹחֲזִים בְּכַח, בְּדַבְּקוֹת, בְּפִסּוֹת הַזְּכָרוֹן
לְפָנֵי מִטָּה רִיקָה
וְחִפְצִים זְנוּחִים
חוֹבְקִים אֶלְבוּם
וְחִיּוֹכּוֹ שֶׁל יֶלֶד מִמְסָגֵר שְׁחוֹר
לְבַד יַעֲמְדוּ הַיִּקְרִיִּים
אִישׁ, אִשָּׁה וְיֶלֶד
אֵל מוֹל הָאֵין.

בעקבות אסון המסוקים, פברואר 1997

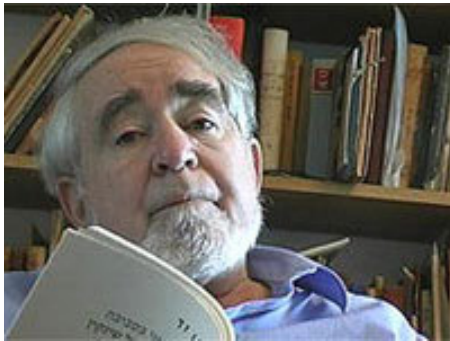

תכונות האלוזיה בשיריו של נתן זך⁵

חלק א'

במסה שפרסם ב-1966, פירט נתן זך חמש עשרה תכונות המאפיינות, לדעתו, את השירה העברית בארץ בשנות ה-50-60. אך מסה זו, כמרביית מאמרי הביקורת שלו, חושפת וממצה את עקרונות שירתו, יותר משהיא הולמת עקרונות שירה של כל משורר אחר. האחרונה שבין התכונות הנזכרות בה, מנוסחת כך:

"הזכות לכתוב שירה אינדיבידואלית, בסגנון קשה לפענוח, הרמטי, בתנאי שיצירת אמת לפניך" (אבות ישורון)⁶.

אבחנה זו הולמת אמנם את שירתו של אבות ישורון, אולם אין ספק שהיא הולמת לפחות באותה מידה את שירתו של נתן זך. זאת ועוד, קביעה זו ניתנת להחלק לחלקים אחדים ומעמידה בסיפא תנאי בעייתי מאוד; על הקורא לקבוע אם השירה שלפניו היא שירת אמת (דבר הנתון לפירושים שונים) ורק לאחר שעשה זאת, תוצדק מערכת הקשיים שבשיר, ויוצדק הסגנון הסגור והקשה לפענוח שלו.

[...] שירתו (של זך) ניתנת לפירושים שונים ולעיתים סותרים. קורא המגדיר את מרבית שיריו של זך כמשחקים אינטלקטואליים, יאלץ לקבל גם את דרך קריאתו של קורא אחד הרואה בה "שירת אמת", שירה לירית-חוויתית, ולהיפך. סגנונו המיוחד של נתן זך מאפשר לקורא לנוע לכאן ולכאן – זהו אחד הקווים המייחדים את שירתו.

באשר להרמטיות ולסגנון הקשה לפענוח, נהג זך בדרך שונה מעמיתיו. קשיי הפענוח של שירתו אינם נובעים מתייחוסם לשוני (אוצר מילים מיוחד או גבוה במיוחד), אלא בעיקר משתי תכונות סגנוניות מיוחדות: א. שימוש באלוזיות⁷ קשות (בלתי מוכרות או מסובכות); ב. הערמת טקסטים וסיטואציות אלה על גבי אלה.

האלוזיות בשירי זך, דהיינו, החומרים הספרותיים או הפיוטים המרומזים בשיריו, אינם מוגבלות לתחום אחד. זך משתמש בסיפורי הברית החדשה, בתנ"ך, במיתולוגיה היוונית, ברומנים מן המאה ה-19, או באגדות עם למיניהן. לפעמים מקור האלוזיות ברור, ואז עיקר השיר הוא בתחבולה שבהרכבת האלוזיה על הטקסט החדש או בשילוב האלוזיות זו בזו. כך למשל, ה"קינה על אחי יהונתן" מכילה שתי אלוזיות מוכרות: האחת, קינת דוד (שמואל ב, א/26), והשנייה – שיר הילדים הידוע "יונתן הקטן" / רץ בבוקר אל הגן". במקרה זה, עיקר הפענוח של השיר מותנה בהבנת התוצאה שבהִרְפָּה, דהיינו, במשמעות החדשה שניתנה לטקסט האחד עם שילובו בטקסט האחר.

בשירים אלה עולה הקושי רק בשלב השני של האינטרפטציה, מאחר שההתגברות על השלב הראשון – הכרת הטקסטים הנרמזים – עולה בקלות בידי הקורא.

⁵ מתוך הספר "הרומנטיקן המר – עיון בשיריו של נתן זך", פרק ג', מירי ברוך, הוצאת אל"ף, תל אביב, 1979

⁶ לאקלימן הסגנוני של שנות ה-50-60 בשירתו – נתן זך, הארץ 29.7.66.

⁷ אלוזיה – הרמז או ארמז: צירוף לשוני המכוון ומפנה את הקורא אל יצירה אחרת וקושר קשר אנלוגי בין הטקסט הנקרא לטקסט הנרמז.

סוג אחר של שירי אלוזיות מעמיד במרכזו אלוזיות בלתי מוכרות, המחייבות את הקורא לוותר על הבנת השיר או לעמול בו קשה, כדי למצוא את מקור הרמיזה. אולם במקרים אלה, גם לאחר מציאת המקור, מתברר שאינו חד-משמעי, והוא עשוי לרמוז לסיטואציות שונות, עיתים מנוגדות, בתוך הטקסט הנרמז. השיר "דנטס, לא", למשל, מחייב את הקורא לזהות בראשונה את דנטס, וכותרת השיר מאפשרת פירושים אחדים (המצב היה שונה אילו נקרא השיר "הרוזן ממונטה כריסטו"). דנטס, אפשר שהוא גיסו של פושקין, שרצח את המשורר בדו-קרב, ואפשר שהוא גיבור הרומן "מונטה כריסטו". תוך קריאת השיר מתברר לקורא, שהאפשרות השנייה היא הנכונה. אולם אז מתעוררת בעייה אחרת: האם הפנייה במשפט החוזר – "דנטס, לא" – היא אל דנטס שבתחילת "מונטה כריסטו", ומשמעות פנייתו של המשורר היא: "אל תברח מבית הסוהר", או אולי זהו דנטס מחלקו השני של הספר, בו מפציר המשורר: "אל תתנקם, כי תתחרט". מבוכתו של הקורא לא תפוג גם לאחר שיבנה אינטרפטציה משלו לשיר, שכן אין לו ערובה ודאית שכיוון לאלוזיה הנכונה.

ראשית, הקטגוריה הלינגווסטית – לשונית המתייחסת ללשון הרמיזה. אלוזיה מסוג זה עשויה להיות ציטוט מלא, הבולט בדרך כלל כאלמנט זר בתבנית הלשונית של השיר (הוא קל לזיהוי ולעולם אינו מגיע לאינטגרציה מלאה עם שפת היצירה). היא עשויה להיות פרפרזה של הטקסט הנרמז; ולעיתים מצויה הרמיזה כשהיא מפוזרת באלמנטים נפרדים בטקסט, העשויים אמנם להשתלב בו היטב מבחינה לשונית ולא אחת קשה מאוד לזהותם.

זך נמנע לרוב מציטוטים מלאים (כאלה מצויים ב"לבדו", "אנוש כחציר ימיר", "טליתא קומי" ועוד שירים מעטים). ברוב השירים שמרכזם הוא באלוזיה, מופיעה זו כפרפרזה, ולעיתים קשה מאוד לזהותה במפורש ובאופן החלטי. הקטגוריה הכמותית היא דרך שנייה למדידת עוצמת האלוזיה. זו מתייחסת לאורך הציטוט: האם זו יחידה לשונית קטנה (2-3 מילים) או יחידה שלמה. יש לבדוק אם המילים המצוטטות שכיחות בטקסטים, או שהן "מסגירות" את ההרמז ומאפשרות לקורא לזהות את האלוזיה מיד. יש לבדוק גם אם מופיעה האלוזיה במאורגן, בחטיבה מסוימת, או אם היא פרושה כאלמנטים מבודדים על פני כל השיר. גם כאן נוקט זך בדרך המקשה על הקורא. בחלק גדול משיריו, האלוזיה מפורקת ופרושה על פני כל השיר. זיהויו של מקור הציטוט קשה מאוד, לעיתים, לא ניתן להבין אותה בדרך חד-משמעית.

בדיקה שלישית מתייחסת לחלקיותו או לשלמותו של הטקסט הנרמז. על הקורא לבדוק, האם מדוברת האלוזיה את כל הטקסט (אגדות חוני, השיר על הזמיר), או שהיא מכוונת לפרט אחד מתוכו (אורפיאוס, טליתא). זך משתמש באלוזיות משני הסוגים, ועל הקורא להיזהר שלא ליפול בפח ולהבחין בטכניקה המופעלת, שכן, הפעלת טקסט שלם באלוזיה הרומזת רק על פרט עלולה לפגום בפירוש, לסבך אותו ולעיתים אפילו להוביל לפירוש שרירותי ולא מדויק. נתן זך משתמש באלוזיות כאמצעי המכין להקשות על הבנת השיר אם הוא נקרא על ידי קורא שאינו בקי בספרות. אולם האלוזיות ממלאות בשיריו תפקידים נוספים, המושגים אף באמצעים אחרים:

1. להבהרה ולחיזוק של התבניות התימטיות.
2. לסיפוק תבנית אירונית מתאימה (מניעת רגשנות עודפת, לעג, ביקורת עצמית, וכדומה).
3. להוספה או לביטול של קשרים דימוניים או לוגיים, תוך הפגשת שני טקסטים היוצרים ביניהם תבנית אנלוגית.

מבנה היחסים באלוזיה

על דרך אחת של הרכבה ועירוב של טקסט לירי באלוזיה, עמד מנחם פרי במאמרו "מעגלים נחתכים". הוא חשף תופעה מבנית שירית אחת האופיינית, לדעתו, לשירה המודרנית, כינה אותה בשם המאמר וכיוון בה לשירים המורכבים משניים או יותר מעגלים, שיש להם שתי נקודות משותפות. מעגלים אלה הם שותפים בחלק משטחם אבל נפרדים זה מזה בשאר שטחם. ביישמו תיאור זה לשיר "טליתא"⁸ קומי, מראה פרי שבבית הראשון של השיר "קיים בדל סיטואציה של ישו המקים לתחייה את טליתא, אך במקביל לו עולה בבית זה סיטואציה של גבר המנסה להפסיק את בכיה של אשה ומנסה להביאה "להתגבר". המילה המשותפת לשתי הסיטואציות האלה היא המילה "קומי" שהיא גשר המעבר מסיטואציה אחת אל חברתה, וכך גם בשאר בתי השיר.

"דבר המובן מאליו הוא שעל פי עקרון זה אפשר לזווג כמעט כל עניין שבעולם בכל עניין אחר ולצרף צירופים שרירותיים וחסרי משמעות... הקורא המבקש למצוא את השיר כשיר מקושר עד כמה שאפשר, שיר שלא יהיה שני שירים נפרדים הדרים בכפיפה אחת – מנסה לגלות קשרים נוספים רבים ככל האפשר בין שני המעגלים, למשוך ככל האפשר את המעגל האחד אל תוך תחומו של חברו או להפוך את שניהם למעגלים חופפים..."

דברים נכונים ובהירים אלה נוגעים רק בהיבט אחד בטכניקת האלוזיות של זך, ולמעשה ממצים בה רק את הרמה הבלתי מורכבת ביותר. בקומפוזציה זו של הרכבת אלוזיה על הטקסט הלירי, או של הרכבת אלוזיה על אלוזיה, נוצרות אנלוגיות מגוונות, המתפקדות בדרכים שונות.

פרי, מכל מקום, לא הבחין בתהליכים השונים ובמטרות השונות של האנלוגיות (של החיתוך) והסתפק בהצבעה על תופעה אחת בלבד.

[...] הרכבת הסיפור "טליתא קומי" מן הברית החדשה (מרקוס, ה-35-42) על סיטואציה לירית בה מתחנן גבר לפני אשה נעזבת להפסיק לבכות ולהתגבר על מצבה, מביאה לכך שהקורא מנסה להעביר תכונות מסיפור טליתא שבברית החדשה אל סיפור טליתא המודרני. תהליך זה נוצר כמעט מעצמו משך כל השיר, ואין כמעט דרך לקבוע אילו מילים שייכות למעגל האחד, ואילו לאחר. לעתים נוצרת אף אפשרות של אינטרפטציה שלישית, המתבססת על האלוזיה. כך, למשל, לא נכונה בעיני קביעתו של פרי, שהשיר נאמר כדברי התנצלות על-ידי הגבר הנואף (שאכן עושה בפסוקי הברית החדשה, שימוש אירוני, ומדגים, הלכה למעשה, כיצד מילותיו של פסוק זה הן, לגבי דידו, מילים בלתי ממשיות, קליפות ריקות שאפשר למלמן, אפשר לפרשן אבל אי אפשר להכיל בהן תוכן של ממש):

טליתא קומי

טְלִיתָא קוּמִי, אָנִי מְבַקֵּשׁ,
אֶת אִדָּם אֵינְטְלִיגֵנְטִי, קוּמִי.
אוּלִי טְעִיתִי. וְדַאי שְׁלֵא רְאִיתִי.
זְמַן רַב עָבַר מֵאָז. קוּמִי,
לֹא לְכֶךָ נִתְפֹּנֶנְתִי, כֵּן, אוּלִי,
אָנִי מוֹדָה, אֲבָל קוּמִי,
טְלִיתָא קוּמִי.

⁸ בארמית-סורית: ילדה קטנה. מתייחס לסיפור הנס מן הברית החדשה, המתאר את ישו מקים לתחייה את בתו הצעירה של "ראש הכנסת" שמתה ממחלה, באמרו לה "טליתא, קומי".

אֵלֵי, לְמָה שֶׁבִקְתָנִי, שְׁפָרוּשׁוּ
לְמָה עֲזַבְתָנִי. אֵלֵי, לְמָה
עָשִׂיתָ לִי כִזָּאת, שְׁפָרוּשׁוּ מְדוּעַ.
מְדוּעַ לֹא מִנְעַתָּ בְעַדִּי, שְׁפָרוּשׁוּ
מִיָּם שְׁפָרוּשׁוּ רֹחַ.

הַתְּכַנְנִתִּי אַךְ לְטוֹב. רְאִיתִי שֶׁהִיא מְחִיכֶת.
חֲשַׁבְתִּי שֶׁעוֹד אֶהְבֶּה לֹא תוֹסִיף
לְחֲשַׁבּוֹנָה יוֹתֵר מִשֶּׁהִיא מוֹסִיפָה
לְחֲשַׁבּוֹנִי. לֹא יִדְעֵתִי עַד כִּמָּה הִטְרַדְתִּי
אוֹתְךָ בְּדַבָּרִים בְּטָלִים, קוֹנִי. בְּטַל אוֹתִי, אֲדוֹנִי, לֹא
יִדְעֵתִי עַד כִּמָּה אֶתָּה מְבַטֵּל אוֹתִי, אֲדוֹנִי,
בְּרַעְבּוֹנִי. טְלִיתָא קוּמִי.

הבית הראשון עשוי להישמע כדבריו של ישו מודרני, ייצור חלוש העומד מול טליתא, ואינו מצליח להקימה. אפשר שדבריו אינם פועלים עליה, הוא מתנצל "אולי טעיתי, ודאי שלא ראיתי..." בבית זה עשויים דברי הגבר להישמע גם כדברי ישו, אך הם יכולים לרמוז על האפשרות שלפנינו גבר אחר ששם נערתו טליתא, והוא מבקש ממנה להתאושש.

הבית השני, המנותח בידי פרי ניתוח לשוני מלא, עשוי להישמע (בניגוד לדעת פרי) כדברי האשה הנעזבת, הבוכה לנוכח הגבר הנוטש אותה. דבריו על ישו, הנאמרים ברגע שלפני הצליבה, עשויים "להתאים" (כמובן באופן אירוני) לדברי האשה העומדת מול הגבר (ששמו, אולי, אֵלֵי) והשואלת אותו מדוע עזבתני, למה עשית לי כזאת, וכו'. אותן מילים עשויות, איפוא, להישמע גם כדברי ישו, גם כדברי הגבר, וגם כדברי האשה הנעזבת.

אף בתי השיר האחרים אינם מבורכים בבהירות. תכונה זו נבנית בכוח שתי אנלוגיות הנחתכות זו בזו.

האנלוגיה הראשונה משווה את סיטואצית העזיבה: ישו הנעזב על-ידי אלוהים, ברגעים שלפני הצליבה. אשה נעזבת על-ידי הגבר בסיטואציה העכשווית.

האנלוגיה השנייה נבנית בכוח השימוש במילה קוּמִי: בסיטואציה של ישו המקים את הילדה, ואומר לה "טליתא, קומי", ובסיטואציה הגבר הנואף, המבקש להקים את האשה, ומבקש "טליתא, קומי", אך זו אינה נענית.

האנלוגיה הראשונה היא ישרה, שכן בשתי הסיטואציות קיים אדם אחד נעזב. (ואולי יש מקום לאפשרות שלישית, שבה אין הגבר הנושא מצליח להקים את האשה, ולכן פונה לאלוהים – פנייה אירונית – ושואל מדוע נטש אותו האל ואינו עוזר לו להקים את האשה). האנלוגיה השנייה היא אנלוגיה הפוכה, שהרי בעוד שישו הצליח להקים את הנערה, כאן – אין הגבר מצליח להקים את נערתו.

תבנית השיר עשירה ומורכבת בהרבה מכפי שרמז פרי. קיימות כאן כמה אנלוגיות הנחתכות זו בזו ("מעגלים נחתכים" במונחיו של המבקר) ואלה יוצרות שדה של אי-בהירויות. לעיתים אי אפשר לקבוע כלל מי דיבר אל מי ומה הוא אומר.

עירוב זה אינו מקרי והוא לא חותם את הבנת השיר מפני קורא שאינו מוכן לעמול קשה על פענוחו. האפקט העיקרי שלו הוא יצירת טריוויאליזציה של דמות הירוואית או של סיטואציה הירוואית. הפגשת שני הסיפורים, השונים כל כך זה מזה, בעיקר בהצגת עוצמתו של הגבר המצווה "קומי!" – ישו מול הילדה והגבר מול האשה – מנמיכה ומגמדת את מעשיו של ישו, בעיקר אם יושם לב לשתי סיטואציות הירוואיות המתוארות בברית החדשה: סיטואציה הצליבה וסיפור הנס שעשה לטליתא. בשני המקרים הן מונמכות ומרוקנות מתוכנן; תהליך המוביל

לטרוויאליזציה של סיפורי ישו ולאנטי-הירואיזם, תכונה תימאטית גלוייה למדי
בשיריו של נתן זך [...]
האנלוגיה הישירה המורה על הקירבה והדמיון בין הטקסטים, עשוייה להופיע גם
בצורות מורכבות יותר. יש שאלוזיות "נחתכות" בחוויות ליריות (כמו ב"טליתא
קומי"), אך יש שאלוזיה נחתכת באלוזיה, תופעה היוצרת בדרך כלל קומפוזיציה
מורכבת יותר.

[...]

ר-האינטרפטציה של טקסטים כתוצאה מהרכבה של אלוזיה על אלוזיה, ניתן למצוא
ב"השיר על אחי יהונתן":⁹

השיר על אחי יהונתן

צַר לִי עֲלֶיךָ אָחִי יְהוֹנָתָן.
צַר לִי עַל אָחִי יְהוֹנָתָן הַקָּטָן.
אָחִי יְהוֹנָתָן הַקָּטָן.

אָנִי שְׂמַח שְׂאֲנַחֲנוּ יַחַד עִם אָבִי שְׂאוּל.
כְּשֶׁאַתָּה מִתְקָרֵב אָנִי לְעוֹלָם לֹא בְהוּל.
לֹא עוֹד אָנִי, בְּשַׁעֲהָ שְׂאֲתָה מִתְקָרֵב, בְּהוּל.

הַרוּעִים כָּבֵד יֵצְאוּ מִן הַכֶּפֶר,
הָאֲדָם פּוֹרַח מִן הָעֵפֶר
כְּמוֹ מִתּוֹךְ מַעֲיָן.

צַר לִי עַל אָחִי יְהוֹנָתָן,
אָחִי יְהוֹנָתָן הַקָּטָן.
מֵת אֶתָּה מוֹטֵל עַל הַגְּלִבּוּעַ.
אָבִיךָ שְׂאוּל הִיָּה הַכִּי גְבוּהָ.

קוֹנְנוּ נָשִׁים עַל אָחִי יְהוֹנָתָן
צַר לִי עַל יְהוֹנָתָן הַקָּטָן
כְּשֶׁאֶעֱלֶה אָנִי בַּמְדְּרָגוֹת הַגְּבוּהוֹת
עוֹד אֲזַכֵּר אֶת אָחִי יְהוֹנָתָן בְּדַמְעוֹת.

שיר זה מעמת את קינת דוד על יהונתן (שמואל ב', א/26) עם שיר הילדים המוכר
והידוע: יונתן הקטן/ רץ בבוקר אל הגן..וכו'. [...]

שני הטקסטים נחתכים בשתי אנלוגיות ישירות: השם יונתן והפעלים המתארים
טיפוס ועלייה. (בשיר הילדים, הטיפוס ממשי ואילו בסיפור על דוד, הביטוי מושאל,
והוא מציין טיפוס במעלות המלוכה). הטון הילדותי של דוד אינו מחייב את הקורא
לזהות אותו כחברו למשחק של יונתן, בשיר הילדים. שהרי לפי הסיפור המקראי
נתחברו דוד ויהונתן בגיל צעיר.

האנלוגיה הישירה בונה את שני המקורות לסיפור אחד: יונתן הקטן שטיפס על העץ
וקרע את מכנסיו – מת בגלבוע. קינת דוד על יונתן מובנת בחלקו הראשון של השיר
כקינה על מכנסיו של יונתן:

צַר לִי עַל אָחִי יְהוֹנָתָן...
אָחִי יְהוֹנָתָן הַקָּטָן.

⁹ שירים שונים, עמ' 26, הקיבוץ המאוחד, 1984

יונתן הקטן משיר הילדים הוא חברו הטוב של האני הדובר. זה מכנה אותו בכינוי "אחי" ואת אביו של יונתן – "אבי". שני הילדים הם חברים למשחק, ולאחר שהוא מביע את צערו ("צר") על קריעת מכנסיו, הוא מקונן על חברו שנקרעו מכנסיו. בחלקו השני של השיר, מת יונתן בגלבו. מותם של שאול ויונתן מאפשרים לדוד "לעלות במדרגות הגבוהות", ולטפס אל המלוכה. דוד מקונן איפוא על יונתן חברו, אך מבטיח לזכור אותו כשיעלה במדרגות שיובילוהו למלוכה ולא רק מתוך אהבת יונתן, אלא גם כאות אזהרה לעצמו, שהרי יונתן טיפס ונכשל (קרע את מכנסיו). דוד חייב איפוא להיזהר בתהליך עלייתו במדרגות הגבוהות, עליו לזכור תמיד את המקרה המצער שפקד את יונתן.

[...]

קינת דוד על יונתן מתרוקנת מתוכנה הראשון בעימותה עם שיר הילדים השובב. שוב אין זו קינה על המת, שהרי יונתן מצוי עם דוד ("אֶנְחֵנוּ יַחַד עִם אָבִי שְׂאוּל") ודוד שמח... החומרים המרכיבים חלק זה בשיר, מתייחסים בעיקר לשיר הילדים: יונתן בהול תמיד ("רץ בבוקר אל הגן..."). זה יונתן קטן, דווקא, ודוד, חברו הטוב, שמח כנראה להיות בחברתו; אף שמסתמן כאן כבר שוני בין הילדים: יונתן הבהול לעומת דוד הרגוע והשקול.

בחלקו השלישי של השיר מקונן דוד את קינתו באותו הקשר כבתנ"ך, כאשר יונתן מת בגלבו, אלא שלקינה נוספות שתי שורות המשוות לה מימד שאינו מצוי במקרא, ונוטלות ממנה את תחושת הצער. השורות השלישית והרביעית בבית עשויות משני משפטים אטומים: "מֵת אֶתָּה מוֹטֵל עַל הַגְּלִבּוּעַ / אָבִיךָ שְׂאוּל הִיָּה הַכִּי גְבוּהָ". שורות אלה מתחברות זו לזו באופן פורמלי, הן על ידי החריזה.. והן על ידי צורת הפנייה "אתה", אולם מבחינה משמעותית, נוצר כאן "קצר" בשל זיווג מין בשאינו מינו. בשורה הראשונה מצוי מטען פאתטי (דוד עומד מול גופת חברו ופונה אליו בדברים), וזו המתחברת אליה, לשונה לשון ילדים (אביך "הכי גבוה", במקום "הגבוה ביותר")¹⁰ ומתייחסת לצורתו החיצונית של אבי הנפטר, שאיננה רלוונטית לקינה, ומנטרלת אותה. הבית האחרון, החוזר על קטע הקינה, שוב מוסיף איבר ה"מנטרל" את העצבות שבקינה. בשתי השורות האחרונות מבטיח דוד לזכור את יונתן, אחיו הקטן, כאשר יפלט את דרכו למלוכה – "כְּשֶׁאֶעֱלֶה אֲנִי בַּמְּדַרְגּוֹת הַגְּבוּהוֹת / עוֹד אֶזְכֹּר אֶת אַחִי יוֹנָתָן בְּדַמְעוֹת". שורות אלה מבהירות את יחסו של דוד למותו של יונתן. שכן, במותו פינה לו יונתן את המדרגות הגבוהות המובילות למלוכה.

הבית האמצעי בשיר הוא בית-מעבר בין התקופה שדוד ויונתן היו בה חברים, בעודם בחיים, לבין מצבו של דוד לאחר מות יונתן. זהו משפט מורכב הבנוי משני משפטים סתמיים: "הרועים כבר יצאו.. האדם פורח מן העפר...". מי הם הרועים ומיהו האדם, זאת אין הדובר מפרט, אולם התאור עשוי להתאים לדוד כמו לשאול. שניהם היו רועים שעזבו את כפרם, ושניהם פרחו ושגשגו כמו מתוך מעיין, אף שמוצאם מהעפר. מאחר שהדברים מוסבים על ההווה (כמו מרבית השיר), ניתן להניח שאלה הם דברי דוד על עצמו, כפי שהם מתממשים בקטע הבא. יותר משהוא קינה, זהו שירו של דוד, הדובר בשיר. קיים כאן נרקיסיזם המתבטא במתן פרוש אישי להתרחשויות, לזירות הקרב, למות יונתן, בייחסם את ה"אני". ערך הדברים, הנמדד רק ביחס אליו, מובלט גם במבנה התחבירי. בסיום הבית השני מצוי משפט הנראה פגום מבחינה לשונית וממקד אליו, לפיכך, את תשומת לבו של הקורא: "לא עוד אני, בשעה שאַתָּה מְתַקְרֵב, בְּהוֹל". משפט טפל (הזמן) הוא: בשעה שאתה מתקרב, והעיקר: לא עוד אני בהול. במבנה התיקני של המשפט הוא: "שעה שאתה קרב, אני איני בהול". צורה זו של קטיעת המשפט מקובלת בדרך כלל במשפט טפל-לוואי, המצמצם את הנושא שבמשפט העיקרי. כך, למשל: "המקום, אשר אתה עומד עליו, אדמת קודש הוא". במקום כזה, יש זיקה הדוקה בין הנושא שבמשפט העיקרי לטפל-הלוואי.

¹⁰ "הכי" מהווה גם משחק צלילים עם המילה "אחי".

[...]

ה"אני" חוזר ומופיע גם בשורה שלפני האחרונה בשיר: "כְּשֶׁאֶעֱלֶה אֲנִי בַמְדֻרְגוֹת הַגְּבוּהוֹת/ עוֹד אֶזְכֹּר אֶת אַחֵי יְהוֹנָתָן בְּדַמְעוֹת". הבלטת ה"אני" נעשית תוך חזרה על ציון הגוף, שכן, ה"אני" כלול כבר בפועל "כשאעלה". חזרה זו מבליטה את האגוצנטריות של דוד הגלויה בשאר פסוקי השיר.

שילוב שתי אלוזיות יוצר יחס חדש לקינת דוד. בראשית השיר, היחס לקינה הוא אירוני, המילים מתרוקנות מתוכן: דוד מקונן על מכנסיו של יונתן. בחלק השני של השיר, הקינה רצינית יותר, אולם שוב אין זו קינת-אמת, אלא הבעת אגוצנטריות של אדם היודע שדמותו של זה שעליו הוא מקונן, מאפשרת לו לחיות טוב יותר. האנלוגיות בין האלוזיות מאפשרות תפיסה מורכבת יותר של הקינה. כך למשל הפגשת יונתן הקטן עם שאול הגבוה, מאפשרת לדוד לרצות להיות גבוה יותר, והוא מבטיח אמנם שיהיה כזה.

מגמתו של השיר, היוצר מעין רה-אינטרפטציה לקינת דוד, היא להנמיך את דמותו של דוד, ולגרום להנמכת הסיטואציה בה מקונן דוד על יונתן, תכונה תימטית אותה ראינו כבר ב"טליתא, קומי".

אין זה סיפור הירואי של רע-אוהב, המקונן על חברו הטוב, אלא ראייה אגוצנטרית של אדם המבין כי מות חברו הטוב, הוא שפינה לו את דרכו למלוכה.

חלקה השני של המסה, יובא בגיליון הבא של "עיין ערך שירה".

עיין ערך תרגום

"אחרי הכל, שירה כשֶׁלְעֶצְמָהּ היא תרגום" (יוסף ברודסקי, 1977)

לנגסטון יוז

מרקקות פליז

תרגום שירים וביוגרפיה: עודד פלד

צחצח את המרקקות, כושון.

דטרואיט,

שיקגו,

אטלנטיק סיטי,

פאלם ביץ'.

צחצח את המרקקות.

אדים במטבחי מלונות,

עשן באולמות כניסה של מלונות,

ורפש במרקקות מלונות:

חלק בלתי נפרד מחיי.

היי, כושון!

חמשה סנט,

עשרה סנט,

דולר,

שני דולר ליום.

היי, כושון!

חמשה סנט,

עשרה סנט,

דולר,

שני דולר

לקנות נעלים לתינוק.

לשלם שכר דירה.

ג'ין בשבת,

כניסה ביום א'.

אלהים אדירים!

תינוקות וג'ין וכניסה

ונשים ויום א'

מערבים כלם במטבחות חמשה סנט

ודולרים ומרקקות מצחצחות

ותשלום שכר דירה.

היי, כושון!

מרקקת פליז מבהיקה יפה בעיני האל.

פליז מצחצח מבהיק כמצלות

של רקדניות המלך דוד,

כגביעי היין של שלמה.

היי, כושון!

מרקקה מצחצחת על מזבח האל.

מרקקה נקיה מבהיקה שצחצחה זה עתה –

לפחות זאת אוכל להציע.

בוא'נה, כושון!

גם אני

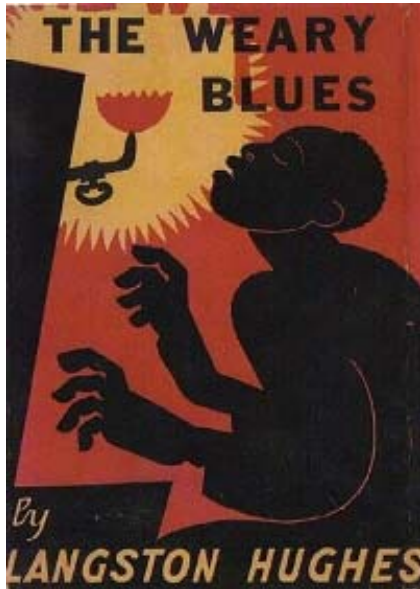
גם אני שר את אמריקה.

אני האח השחור.
שולחים אותי לאכל במטבח
כשאורחים מגיעים,
אבל אני צוחק,
אוכל טוב,
ומתחזק.

מחר,
אשב ליד השלחן
כשאורחים גיעו.
ואז
איש לא יעז
לומר לי,
"תאכל במטבח."

מה גם
שיראו כמה יפה אני
ויבואו במבוכה –

גם אני הוא אמריקה.

הכושי מדבר על נהרות

ידעתי נהרות:
ידעתי נהרות עתיקים כימי עולם, קדומים מזרימת
דם בוריד אדם.

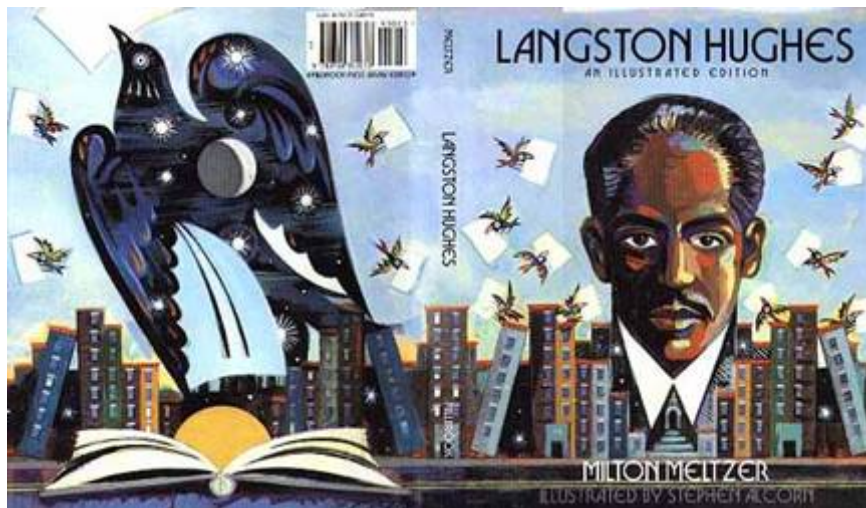
נשמתי העמיקה בנהרות.

רחצתי בפרת עם שחר צעיר.
בניתי בקתה ליד הקונגו והוא השכיב אותי לישן.
הבטתי בנילוס והרמתי פירמידות מעליו.
שמעתי את זמרת המיססיפי כשאיב לינקולן
ירד לניו אורלינס, וראיתי את חיקו הבצי
מזהיב לעת שקיעה.

ידעתי נהרות:
נהרות אפולויים עתיקים.

נשמתי העמיקה בנהרות.

לנגסטון יוז (Langston Hughes) [1902-1967], נמנה עם חשובי היוצרים האפרו-אמריקנים במאה העשרים. הוא נולד במיזורי שבדרום וגדל בגטו הכושי. מוצאו של יוז מעורב – הסבתות של אביו היו ממוצא אפרו אמריקאי ואילו הסבים היו לבנים, האחד ממוצא סקוטי והשני יהודי. מערכת היחסים של יוז עם אביו היתה קשה ומורכבת והוא אף ניסה להתאבד מספר פעמים בצעירותו, על רקע מערכת יחסים עכורה זו. אביו נטש את המשפחה וברח לקובה, בניסיון להימלט מהגזענות ששררה באמריקה. יוז ניהל בצעירותו חיי נדודים בארצות הברית ובאירופה, ועבד בין היתר כפועל חווה, מורה, ימאי, טבח במועדון לילה בפריז, ומנקה שולחנות במסעדת בית מלון. ב-1926 פרסם את קובץ שיריו הראשון "בלוז עייף", העוסק בחיי השחורים באמריקה וכתוב על בסיס מקצבי ג'ז. הצלחת הספר פתחה בפניו את שערי אוניברסיטת לינקולן, פנסילבניה, בה סיים ב-1929 את לימודי התואר הראשון. יוז פרסם למעלה מעשרה ספרי שירה, ביניהם "בגדים יפים ליהודי" [1927], "מוות חומד יקר" [1931], "האם הכושית" [1931], "שומר החלומות" [1932], "שיר חדש" [1938], "שייקספיר בהארלם" [1941], "שדות פלא" [1947], ו"כרטיס בכיוון אחד" [1949]. יוז נמנה עם הדמויות המרכזיות ברנסנס התרבותי של רובע הארלם בניו-יורק. ביצירותיו הוא מגלה מעורבות חברתית ועניין עמוק בגורל בני גזעו, בייחוד בחייהם בנסיבות החיים האורבניים. סגנון הכתיבה שלו פשוט וישיר, ובפרוזה שלו נוכחים יסודות של סאטירה, אירוניה והומור שחור. יוז פרסם גם שני רומנים, קבצים של סיפורים קצרים, אוטוביוגרפיה ומספר מחזות, לרבות מחזה מוסיקלי.

ארבעה תרגומים מן השירה האנגלית הקלאסית

ג'ון קיטס / 1795-1821

When I have Fears that I may Cease to Be

When I have fears that I may cease to be
 Before my pen has glean'd my teeming brain,
 Before high-piled books, in charactery,
 Hold like rich garners the full ripen'd grain;
 When I behold, upon the night's starr'd face,
 Huge cloudy symbols of a high romance,
 And think that I may never live to trace
 Their shadows, with the magic hand of chance;
 And when I feel, fair creature of an hour,
 That I shall never look upon thee more,
 Never have relish in the faery power
 Of unreflecting love;--then on the shore
 Of the wide world I stand alone, and think
 Till love and fame to nothingness do sink

לעת אחשוש מיום סופי להיות

לעת אֶחְשֹׁשׁ מִיּוֹם סוֹפִי לְהִיּוֹת
 לְפָנַי אֶסֹף עֵטִי שְׁפָעוֹת מַחִי,
 לְפָנַי הָרֵי סִפְרִים, בְּאוֹתֵיזוֹת,
 כְּאֶסְמִים מְלֵאִים בְּבֵר נֶצְחִי;
 כְּשֶׁעַל פְּנֵי לַיְלָה מְכוֹכֵב אֲרֹאֶה,
 אוֹתוֹת עֵבִים מְשַׁל רוֹמָן עֲלִיוֹן,
 וְאִז אֶחְשֹׁב אֶפְשֶׁר וְלֹא אֲזַכֶּה
 צֶלֶם לְרַדְּךָ, בְּקֶסֶם יַד דְּמִיוֹן;
 וְעַת אֲחוּשׁ, בֵּת חוֹן שֶׁל זְמַן חוֹלֶף,
 שְׁלֵעוֹלָם לֹא עוֹד דְּמוֹתֶךָ אֶשְׁזַף,
 לֹא אֶתְעַנֵּג בְּאוֹן הַמְכַשֶּׁף,
 שֶׁל אֶהְבֶּה שׁוֹטֵה - אִז עַל הַחוֹף
 שֶׁל הָעוֹלָם חוֹשֵׁב לְבַד, אֶרְחִיק
 עַד שֵׁם וְאֶהְבֶּה שׁוֹקְעִים לְרִיק.

פרסי ביש שלי / 1792-1822

Good-Night by Percy Bysshe Shelley

Good-night? ah! no; the hour is ill
 Which severs those it should unite;
 Let us remain together still,
 Then it will be good night.

How can I call the lone night good,
 Though thy sweet wishes wing its flight?
 Be it not said, thought, understood- -
 Then it will be -- good night.

To hearts which near each other move
 From evening close to morning light,
 The night is good; because, my love,
 They never say good-night.

לילה טוב

הַלַּיְלָה טוֹב? שְׁעָה חוֹלָה
 שְׂכַךְ הָאֶהְבָּה תִּקְצַב;
 יִחַדּוּ נִשְׁב נָא, בְּמַחִילָה,
 אִז יִהְיֶה זֶה לַיְלָה טוֹב.

אִיךָ טוֹב אֶקְרָא לַלַּיִל בְּדָד
 אִף אִם רוּחְךָ אוֹתוֹ תִּנְשֵׁב?
 אִם לֹא יִחְשַׁב, יוֹבֵן, יִגַּד -
 אִז יִהְיֶה זֶה - לַיְלָה טוֹב.

מְעַרְב רֹד עַד בְּקָר בָּא
 לְלֵב שְׁנֵע אֶל לֵב קְרוֹב,
 טוֹב לַיְלָה זֶה; כִּי, אֶהוּבָה,
 אֵינָם אוֹמְרִים הֵם לַיְלָה-טוֹב.

She Walks In Beauty by Lord Byron

She walks in beauty, like the night
Of cloudless climes and starry skies;
And all that's best of dark and bright
Meet in her aspect and her eyes:
Thus mellowed to that tender light
Which heaven to gaudy day denies.

One shade the more, one ray the less,
Had half impaired the nameless grace
Which waves in every raven tress,
Or softly lightens o'er her face;
Where thoughts serenely sweet express
How pure, how dear their dwelling place.

And on that cheek, and o'er that brow,
So soft, so calm, yet eloquent,
The smiles that win, the tints that glow,
But tell of days in goodness spent,
A mind at peace with all below,
A heart whose love is innocent!

1824-1788 / לורד ביירון

פוסעה ביופי כמו הליל

פוסעה ביפי, כמו הליל
של שמי כוכב שלולי ענן;
וכל שטוב באור וצל
עיניה ותניה זן:
וכך עדנה לרד ההל
שאל מיום מבהיק צפון.

צל קט יותר, אור דק פחות,
גרעו קלות מחן חתן
שמסלסל תלתל פהות,
או סך פניה אור זיותן;
אי חרש מחשבות סחות
מה זך, יקר מקום שבתן.

ועל לחיה, כמו על מצחה,
כה רך, כה נח, עם זאת שגור,
חיוך כובש מתוך זריחה,
אך סח בימי עבר הדור,
תבונה ארצית לכל נוחה,
ולב אוהב בתם מסור!

1850-1770 / וויליאם וורדסוורת'

הנרקיסים

The Daffodils by William Wordsworth

I WANDER'D lonely as a cloud
That floats on high o'er vales and hills,
When all at once I saw a crowd,
A host of golden daffodils,
Beside the lake, beneath the trees,
Fluttering and dancing in the breeze.

Continuous as the stars that shine
And twinkle on the Milky Way,
They stretch'd in never-ending line
Along the margin of a bay:
Ten thousand saw I at a glance,
Tossing their heads in sprightly dance.

תעיתי כמו ענן בדד
מעל להר וגיא נחפז,
כשבאחת מולי נועד
אז שפע נרקיסים של פז,
על שפת אגם, תחיתי עצים,
ברוח קל רוקדים עולצים.

שם רצופים ככוכבים
המאירים בשביל חלב,
בטור נצחי למרחבים
לארך חוף מפרץ זהב:
ראיתי במבט חטוף,
רבוא ראשים רוקדים צפוף.

The waves beside them danced, but they
Outdid the sparkling waves in glee:—
A poet could not but be gay
In such a jocund company!
I gazed, and gazed, but little thought
What wealth the show to me had brought:

גלים רצדו ליד, אך הם
ברקו חזק מבהק גל:
פיטן חיב להתפעם
בלב קהל שכך יצהל!
בהיתי בם, לא שם לבי
מה עשר המפגן הביא:

For oft, when on my couch I lie
In vacant or in pensive mood,
They flash upon that inward eye
Which is the bliss of solitude;
And then my heart with pleasure fills,
And dances with the daffodils.

כי כשתכופות שוכב אני
בטל או בכבלי הגות,
רושפים הם פז על פנים עיני
שהיא אשרה של הבדידות;
אז תענוג לבי משים
ומפזז עם נרקיסים.

יוסף עוזר

זעקת המלח

בוער הפחם באדמת הכבול של החולה
והגיעה לנפשי מזעקת המלח
בברכות ים המות
ויותר משמרעיד בי השבר הסורי אפריקני
מרעידה בי הקוממיות הגאה של הבטון המזין

אלו ישנתי שבעים שנה
אולי היה נכתב
מתוך חלום
הספר הממתין, המעלעל
בשפה הברורה שנעלמה בין קפלי
קרעי בגד פלשתין

פגישה, חצי פגישה, עם נילי דגן

עם אשר רייך – חלק ראשון

יֵלֵד שְׁהַלֵךְ בִּי לְאָבוֹד
 מֵה פֶּלֶא נַחֵם וְנַעֵם לֹא יִדְעֵתִי
 וְכָל נִפְלְאוֹת הַיְלָדוֹת שֶׁלֹּא יִדְעֵתִי
 חָשְׁבוּ לִי כְּאֵלוֹ יִדְעֵתִי.
 אֶל תַּעֲשֶׂה מִזֶּה עֲנִין אִמִּי אוֹמֶרֶת
 עוֹד תִּזְכֶּה בְּפִיֹּס אֶצֶל יְלָדֶיךָ."

אשר רייך, שירי רקע, מתוך "מראה

מקום", (מסדה, 1978)

בחרתי להביא לכם הפעם משירתו המשובחת של אשר רייך, מן הבולטים שבמשוררי השירה העברית. בתקופת החגים יופיע ספרו החדש של אשר רייך "השחיין המהיר של הרגש" – מבחר שירי אהבה בהוצאת אריה ניר. הספר כולל את שירי האהבה שכתב רייך לאורך כל השנים, מרביתם הופיעו בספריו הקודמים.

אשר רייך נולד בירושלים ב-1937 למשפחה חרדית

בשכונת בתי אונגרין, ליד מאה שערים. למד ב"חדר", ב"תלמוד תורה" ובישיבות. כשהיה בן 11 התייתם מאביו, יצחק מאיר, שהקדיש עצמו לתורה ופרנס את משפחתו כבעל מלאכה. מוצא אמו, טובה גרינוולד, ממשפחת רבנים שהנודע שבהם היה האדמו"ר מסאטמר. בהגיעו לגיל 18 עזב את שכונת ילדותו והתגייס לצה"ל. צעד זה הביא לניתוק קשריו עם משפחתו.

בצבא שירת בחיל השריון, בגדוד 9. עם שחרורו מהצבא פנה ללימודי פילוסופיה וספרות עברית באוניברסיטה העברית בירושלים. ביכורי שירתו ראו אור בעיתונות היומית בשלהי 1959. רייך ערך כ-15 שנים את "מאזניים", ירחון אגודת הסופרים העבריים. כמו-כן ייסד את מוסף התרבות "טעם וריח" בעיתון "במחנה", פרסם מדור של השוואת תרגומי שירה, "הנשיקה מבעד למטפחת", במוסף הספרות של "ידיעות אחרונות" ובמוסף "תרבות וספרות" בעיתון "הארץ", ולימד שנים רבות בסדנאות השירה בבית אריאלה בתל-אביב.

נשוי לד"ר אלישבע זהר-רייך, מטפלת זוגית-משפחתית ומשוררת שספר שירה "צפור הלאונרדו" ראה אור בהוצאת "עקד" (1992), וספרה "כיתת חיים" ראה אור בהוצאת "ספרי עתון 77" (2000).

רייך השתתף בתוכנית כתיבה בינלאומית באוניברסיטת איובה בארצות הברית, וזכה בפרסים ספרותיים רבים, ביניהם פרס ברנר, פרס באזל לשירה, פרס הנשיא, פרס ראש הממשלה (פעמיים), פרס ברנשטיין, פרס אנה פרנק ושלוש פעמים זכה בפרסי אקו"ם לשירה.

ספריו:

- בשנה השביעית לנדודי: שירים (תל-אביב: עקד, תשכ"ג)
- זריחת הלילה: שירים (תל-אביב: עקד, תשל"ג 1972)
- תמונת מצב: שירים (תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, תשל"ו 1975)
- מראה מקום (רמת-גן: מסדה, 1978)
- סדר נשים: שני מחזורי שירים (תל-אביב: עכשיו, תש"ם 1980)
- חפיסה חדשה: שירים (תל-אביב: עם עובד, תשמ"ד 1983)
- סדר השירים: מבחר 1965-1984 ושירים חדשים (תל-אביב: ספרית פועלים, תשמ"ו 1986)
- עבודות על נייר (תל-אביב: זמורה, ביתן, תשמ"ט 1988)
- עובדות בדיוניות: שירים (תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, 1993)
- זיכרונות של חולה שכחה (תל-אביב: ספרית מעריב, תשנ"ג 1993)
- מוסיקת חרף: שירים (תל-אביב: ביתן, תשנ"ז 1996)
- פני הארץ: שירים (תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, תשנ"ט 1999)
- הנשיקה מבעד למטפחת: מבחר השוואות תרגומי שירה (תל-אביב: עם עובד, תשס"א 2001)
- עתיד דומם (תל-אביב: קשב לשירה, תשס"ג, 2002)
- איש עם דלת: סיפורים (תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, 2004)
- להפך: שירים (הקיבוץ המאוחד, 2006)

ספר שיריו הראשון של אשר רייך, "בשנה השביעית לנדודי" (הוצאת "עקד", 1963), זכה בפרס ליצירה בעילום שם מטעם קרן התרבות אמריקה-ישראל (בוועדת השיפוט היו עזרא זוסמן, שלמה גרוזונסקי ועזריאל אוכמני). בספר זה בולטים זיכרונות ילדותו:

כשנולדתי, היה אבי

כְּשֶׁנִּוֹלְדָתִי, הָיָה אָבִי עֲמוּס אֲסוֹנוֹת וְחֲשֵׁכָה גְדוֹלָה הַבֵּיטָה בִּי.
פְּקַחְתִּי אֶת עֵינֵי הַיְרָקוֹת
מִכָּה תַמְהוֹן וְהַלּוּם מִלְחָמָה
פְּנִימִית נוֹאֶשֶׁת. לְחִזֵּר אוֹ לֹא לְחִזֵּר –
בְּרַחֵם הוֹרְתִי הַפְתוּחַ, כָּל אוֹתוֹ לִילָה דָלֵק הָאוֹר,
עֵינֵי נִתְקָשׁוּ וְאֲנִי גִדְלַתִּי כְּאֵילָן הַשְּׂתוּל בְּשִׁמְמָה
כְּשֶׁאֲמִי מְכַבֶּסֶת אֶת חֵיִי בְדָמָה הַשְּׂפוּךְ
וְלִבּוֹ הַחֲרוּךְ שֶׁל אָבִי מִפְרָפֵר בְּיָדֵי. הַדְּמָמָה
כְּבִתָּה בְּמִדּוֹרוֹת גּוֹפִי,
תְּהוּם נְעוּרֵי, מוֹלֵי נֶפֶעַר –
אֲבֵל תַּמִּיד אֲזָכֵר
אֵיךְ בְּצִהְרֵי יוֹם שְׁלוֹ אֶחָד,
בְּחִזְרֵי עֲלִיז מִבֵּית הַסֵּפֶר

נִשְׁמָעוּ צְפִירוֹת הַשְּׂמֶשׁ.
זְרוּעוֹת הַר הוֹשְׁטוּ לְעֵבֶר צְנוּאֵרִי
וְעַל פְּנֵי הַשׁוֹתְקוֹת עָלָה הַיָּם,
גּוֹשִׁים חֲמִים שֶׁל אֲדָמָה מְסִתּוֹבֶבֶת
נְעָצְרוּ מִתַּחַת לְרִגְלֵי הַבוֹעֵרוֹת
וּבְתֵי הָאֶבֶן אֲשֶׁר בְּשִׁכּוֹנָתִי הַחֲלוּ פִתְאוּם לְרוּץ

בְּמוֹרֵד הָרְחוֹב הַצָּר –

"מוצאי ממשפחה אדוקה אולטרה-אורתודוקסית, מבצרה של נטורי קרתא", מספר אשר ריין. "היה לי קשה מאוד לחיות בשכונת הגטו "בתי אונגריין". כל הדברים שמאפיינים את הילדות בארץ נמנעו ממני. היתה זו ילדות ללא צעצועים, ללא טבע, ללא קריאת ספרים, ללא טיולים, ללא תנועת נוער, ללא רדיו, סרטים, הצגות, הכל היה אסור בתכלית האיסור. קשה אפילו להבין, היום בעולם של תקשורת, עד כמה הייתי מנותק מהתקשורת.

"מגיל שנתיים למדתי ב'חדר'. זה היה כמו בתיאורים הקלסיים של ספרות ההשכלה מהמאה ה-19. אין לנו צ'רלס דיקנס יהודי שהיה יכול לתאר את ה'מלמד' שהיה הקיסר ב'חדר', שעל פיו יישק דבר". הוא מראה לי אצבע מצולקת, זכר לאותם ימים שהמלמד הצליף בו בשוט. כי אשר הילד העז ושאל: "מי ברא את אלוהים?" וכתגובה זכה שהמלמד הרביץ בו תורה, תרתי משמע. כילד חשב לעצמו מחשבה אפיקורסית שתוהו ובוהו היו אלים. רק מאוחר יותר בהיותו בן עשרים גילה שהם היו אלים בבליים. "ברגע שאתה עומד על רגליך מתחילים להעמיד אותך על דעתך", הוא מדגיש. "כילד, התודעה שלי התפתחה דרך תפילות ודרך לימוד התורה, הנביאים והמשניות".

עשר

כְּשֶׁהֵייתִי בֶן חֲמֵשׁ יָדַעְתִּי
אֶת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת בְּעַל-פִּי
מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה לְמַדְתִּי מִחֶדֶשׁ
עַל עֶשֶׂר הַמִּכּוֹת בְּסֹדֶר פֶּסַח
וּבֵין סִפּוּר יְצִיאַת מִצְרַיִם
לְקִרְיַת הַלֵּל וְזִמְרֹת,
אָבָא מְלַמֵּל דְּבָרִים עַל עֶשֶׂר
הַסְּפִירוֹת וְעַל רְזִים אֲחֵרִים
שֶׁלֹּא יָדַעְתִּי וְלֹא הִבְנֵיתִי.

עוֹד לִפְנֵי שְׁהֵייתִי בֶן עֶשֶׂר
סִפַּר לִי עַל עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבֻטִים
שֶׁאָבְדוּ יוֹם אֶחָד אוֹלֵי יְשׁוּבוּ
מֵהָדוּ, מְכוּשׁ אוֹ מְכוּכָב אַחֵר,
מְלוֹיִם בְּעֶשֶׂר כְּתוּת מְלֹאכִים
מְצִידִים בְּעֶשְׂרָה נְסִים
יְבוֹאוּ הַיִּשְׂרָאֵל לְנֹגֵב וְלַגְּלִיל
יִשְׁנּוּ אוֹתָנוּ עַד לְבְלֵי הַכֶּר
אֲחֵרֵי עֶשְׂרָה נְסִיוֹנוֹת שֶׁנֶּעֱבַר
אִתָּם בְּחֶרֶבָה הַזֹּאת.

מתוך "פני הארץ", הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1999

"החיים זרמו יחד עם חבורת הילדים, ובחיי ילד החי בכלא של תר"ג איסורים (ובצל תר"ג מצוות שהן 613), החלו מחלחלים הספקות. פתאום ראיתי שבחדרים מותר. בהסתר, שמעתי רכילות מנשות החצר, ראיתי ניאוף. בלילה בהפתעה גיליתי את הורי עושים מעשים אסורים והתברר לי לחרדתי כי לאמא יש קרחת". לאחר מות אביו, הוא מספר: "אמי, שהיתה אשה הונגרייה כפרית, שימשה כראש המשפחה. לא היה מי שידריך אותי".

במבט לאחור, הוא אומר, "לא הייתי מחליף את ילדותי. זה היה בית הספר ללשון הכי טוב למשורר. למדתי את העברית על כל שכבותיה. ביום-יום דיברו יידיש

והעברית היתה אסורה. הפרדוקס הוא שהילדים למדו עברית דרך המקרא והמשניות". שירו "עוד מילדות" מסתיים בשורות המרגשות:

"רק היום, ממרחקי זמן ונסבות
אני יכול להביט לאחור
בקרטוב של אהבה
על רגעים נדירים בהם נשב
השקט בבית ההוא."

"הדממה הזאת שאני מדבר עליה", מוסיף אשר רייך, "היא כמובן בשעות הלילה, בזמן של ערב חלום ובתוך חלום, ואולי אפילו בחלום שבתוך חלום. בשקט הזה רחשו שדים למטה במשעולי השכונה וליד הבארות. פעם אפילו סיפרו שאישה הרה שבאה לשאוב מים מהבאר נתקלה ביד שמיששה את בטנה והפילה את עוברה. השקט שרר בחדר כבן זוג לאפילה, ובו התרחשו דברים דקים שעין אינה מסוגלת לגלות. הזמן המעגלי התרבע ונמהל בזמן אחר שיצר אי-סדר בלתי נראה בתוך השקט".

אם אלוהים הוא האצבע

של כל מה שקרה לי באותו יום באמצע הקיץ
של ירושלים. מהשפלה עליתי אל קיטון ילדותי.
הוא היה חשון כמחלה ממארת.
עד לבלי הכר זמנים התערבבו בי
עם ריחות טחב ומאכלים שנשכחו
מקבתי. אד של החישנות.
אז, לפני ארבעים שנה,
הייתי בן שתים עשרה
הזכרונות הופכים לקירות. החלון נעול.
חשתי דעיכה כלהבה הנעלמת לאט מהנר
שהוא כל החדר ההולך ומשחיר. הייתי לבד
רדוף צללים. רדוף שחורים.
רגלי רשרשו בתוך הנשכחות והד התפללות אוהז בגרוני.
כסא רעיל פנים, שכסה בחלצתי המיזעת,
נתקל בי בגסות. המשכתי לדעך בחדר הבלתי שפוי,
שם התרוצצה ילדותי מבקשת לעצמה מרחב.
לבשתי קול שהורדתי מן הקולב, שומע נואשות את קולה
של אמא, עד שמעדתי על המטה, מכה נמנום
ובא הגשם בחלומי כבעתה.
כשפקחתי את עיני המשיך הגשם לרדת בחוץ
באמצע הקיץ. בחסד היום. האם אלוהים הוא האצבע
של כל זה? ראיתי יד עננים גברתנים
שחמסה פתאום את כל נפלאות הדמדומים
ורק כנפי הלילה ואור גחליליות
השיבו לי בדרך הביתה התבהרות חלקית.

מתוך "פני הארץ", הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1999

"התחלתי להתייחס לתורה בספקנות, ראיתי בה רובוטיות דתית", ממשיך רייך ומספר. "המחשבות הללו התבשלו בי בהיותי בן 15. במקום שקיימת סכנה כלשהי

שם קיימת הגאולה. אני מתכוון לסכנה שיש בניוון העצמיות, בטיפוח הבורות, ובהתמסרות, כביכול, לאלוהות המושלמת והשלמה בצורה טוטאלית שמונעת קיומן של מחשבות נוספות. אלה הדברים שעוררו בי את הספק למען גאולת עצמי. "הספק הוא מדרגת האמונה הגבוהה ביותר. למה? מכיוון שהספק פירושו שאתה מתחקה אחר מהות עצמך, אחר משמעות הדברים, כגון: האלוהות ומה הם יחסיך עמה ואיך לבנות יחסים ישירים אליה – לא דרך רבנים, ראשי ישיבות, רבנות וכיו"ב, כי האדם צריך בחייו שתהיה לו גישה בלתי אמצעית לאדון העולם. אין צורך בשום תיווך".

אתה דתי היום? "אני דתי מלא כי אני מאמין בכוח עליון ואני מאמין שהיחס שלי איתו הוא לא כמותי אלא איכותי", עונה אשר בלהט. "את המינון אני קובע על פי כוחותי הנפשיים, וזו מבחינתי האמונה השלמה. הדתיות לא נמדדת בלבוש או במנהגים קבועים כמו תפילה שלוש פעמים ביום.

"אני שונא את המושג "דת יהודית" שהחלה לפני כאלפיים שנה ואין לה רפורמציה עד היום. אני מאמין באברהם אבינו העברי ובאלוהיו. הדת היא ממסד בעיני, היא מתקתקת מתיקות מזויפת. דת יהודית לא יכולה להיות ממסדית. באמונה אין כל ממסד. ישנו הפרט שקשור למלך העליון, הוא יוצר איתו תקשורת בתפילתו אם הוא מרגיש צורך נפשי. האדם ביסודו לא צריך גורמי תיווך לדבר עם אלוהים. רבני הדור רצו להראות את כוחם ואת כושר פסיקתם, הוסיפו החמרות על גבי החמרות, ובסופו של דבר החרדים והדתיים התרחקו היום מהאמונה העברית המקורית. מובן שהיו בכל דור ודור גם גאונים שאמרו וכתבו דברי טעם ויש ערך גם לפלפולם, אך זו פרשנות אישית שלהם. לדעתי, הכתוב מבאר די הצורך".

"בתקופתי", מסביר רייך, "לא היו עמותות לחזרה בתשובה או לחזרה בשאלה. הדרך היחידה היתה לצאת משם ולהתגייס לצבא. מצאתי עבודה באיזה מחסן והאיש שהעסיק אותי עזר לי בכל הנושאים הטכניים לקראת הגיוס. המעבר לצבא היה בהחלט הולם. גויסתי ממש לפני מבצע סיני. הייתי שייך למחלקה ירושלמית בחיל השריון. רצו לשלוח אותי לקרב, אבל חליתי בשפעת ושלחו אותי למרפאה. מתוך עשרים חיילים כולם נהרגו ושניים נפצעו. כנער ספוג וטבול בתפילות ראיתי בכך אות שאלוהים לא כועס עלי והצילני. זה חיזק אותי ברוח החופשית שלי.

בשירותי הצבאי התוודעתי לחיים החילוניים. כבר בצבא התחלתי לקרוא ספרים. ספרי חול מכל הבא ליד. פילוסופיה, שירה, היסטוריה. אז גם התחלתי לכתוב שירה. יום אחד הראיתי שירים שכתבתי למישהו שהכרתי בחנות ספרים והוא פרסם אותם ב'דיעות אחרונות'. בהמשך הגשתי קובץ שירים בעילום שם וזכיתי בפרס קרן אמריקה-ישראל, אך כתב היד הלך לאיבוד. שירי החלו להתפרסם וזכיתי בראיון ב'על המשמר'. באותם ימים פקדתי את ספסלי האוניברסיטה כשומע חופשי בהרצאות לפילוסופיה ולספרות, ופרופ' דב סדן, שאצלו שמעתי הרצאות, הכניס אותי לאוניברסיטה כסטודנט מן המניין. באותו זמן, התחלתי להכיר משוררים. הכרתי את יהודה עמיחי ואת דן פגיס, טשרני כרמי ואחרים. חייתי בהוויית שירה, וכל יום ויום למדתי רבות על החיים, השירה והמציאות הירושלמית".

ספרו "תמונת מצב" יצא בהוצאת הקיבוץ המאוחד (1975). הוא מספר: "מרבית השירים שבספר הם על מלחמת יום הכיפורים, שירי מחאה, התרשמותי הטראומטית ממלחמת יום כיפור שבה נלחמתי בדרום, וכל מה שחוויתי, קראתי והתרשמתי מסיפורי החברים. אלה תמונות בלעדיות כפי שצייר אותן המצב". משוררים רבים הלכו בעקבות אשר רייך וכתבו שירי מחאה.

שיר

רחוב בלתי מכר שעבר בי.
בתי אבן. חלונות.
ראש ילד. צחוק של נערה.

עיר שהמיתה את נעורי
והאופנים הפוכים בחצר.
אנה אני בא בין עפר לעפר.

ילדות שנקטעה כמו יד.
בצרת מלים. קצב שבזוז.
אב שאבדתי לפתאום
ואהבה מעברת שהצהיבה.

לילה שנתמשך ועדין לא
התעוררתי מסייטיו. סתו
ועננים שהקרישו בתוך עיני
ואינם יכולים להתפזר.

מתוך "תמונת מצב", הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1975

חלק ניכר משיריו של אשר ריך לא רק ניזונים מההקשר הדתי שבו הוא חי בשנות ילדותו ונעוריו, ולא רק משתמשים ברבדים לשוניים מהמקורות, אלא בעיקר מהווים חשבון נפש מתמיד וכאוב עם תקופה שהיתה עמוסה בחרדות ובטראומות, כפי שזכורה לנו התקופה של שנות ה-70 בחלקה הראשון. ריך נזכר באותם ימים: "הייתי 'תולעת ספרים' והימים עברו עלי ללא חברים, ללא חברה, עם מעט תרבות של בית-קפה שסיגלתי לעצמי, כשאני נמנה עם באי בית הקפה 'טעמון' – מוסד ירושלמי ידוע עד היום". לפני מלחמת יום הכיפורים עבר אשר ריך מירושלים לתל-אביב והתחיל לעבוד בעריכה במקומות שונים. באותה תקופה גם התערב בחיים הספרותיים של תל-אביב.

הדם שלנו הוא בנזין העולם

היום עובר, הרוחנו זמן
עוברים זמינו חלומות פסלת.
פעם הפרתי צעיר שחפה לחייו ומצא את מותו
מותו שתפח סביב היה לי כירית אזהרה.

דור דומה שמחכה לגס מחפה לריק עד קצוני כחו.
כחו. אולי אי שם בקרקעית הרקיע השביעי
הטובים שבטיסינו גלו נפט קוסמי.

הדם שלנו הוא בנזין העולם.

מתוך "מראה מקום", הוצאת מסדה, 1978

ספר שיריו השישי של אשר רייך, "חפיסה חדשה", ראה אור בשנת 1983. מחזור השירים המרכזי בספר נכתב בתבניות עוקבות מוגדרות מראש: כך למשל, בשיר "שלישיות" – שלושה פרקים בני שלוש שורות כל אחד, בשיר "רביעיות" – ארבעה פרקים בני ארבע שורות וכו'. בהמשך הספר מופיעות וריאציות שונות על הדגם כגון "ארבע שמיניות", "ארבע שישים" ו"שלוש תשיעיות". עוד עולה בספר זה החשבון עם גרמניה בת-הזמן שערבים, יהודים וטורקים מתרבים בה "נקמה אירונית של ההיסטוריה".

חלק ניכר מספריו של רייך מוקדש לנושא מרכזי. את הספר "חפיסה חדשה", למשל, הוא הקדיש לקלפים. מדוע? "למעשה, רוב השירים בספר הם שירי אהבה במבנה צורני נושאי של קלפים, והטעם לכך הוא שהאהבה היא הימור, לדעתו. בכל אהבה ובכל קשר יש הימור מסוים".

הקלפנים: סזאן

הנֹף לְבוּשׁ כְּפָפוֹת מְצִיץ מִן הַחוּץ
וּפְנֵי הַשָּׁנִים לֹא יִבְעוּ אֶת מֵה שְׁבִידֵיהֶם
וְרֹאשׁ הַשָּׁעָה הַזֹּאת, הַדּוּמָה לְתַגְלִיף קְדוּם
הָאֵם הוּא שְׁעַת שְׁפָל אוֹ גְאוֹת

מֵה מַחְבִּיא שָׁם בְּשֵׁרוֹלוֹ הַגּוֹרֵל
עַל שְׁלֶחֶן צֵר מְדוֹת זֶה כָּל עֲבֹרָם
חֲבוּי בַחֲפִיסָה אַחַת מִמֶּשׁ כְּעֵתִיד
מִמֵּהם שִׁשְׁפָּל הַיּוֹם אוֹלֵי מַחַר יְרוּם

בְּקֶמֶץ אוֹר מְהִירֵי שֶׁל עֵין
טוֹוֹת זְרִיזוֹת יָד וְאַרְךָ רוּחַ
עַד הַסּוֹף יָמִים יִחַלְקוּ כְּקֶלְפִים עוֹרִים
רְחוּק מֵהַמְזֵל וְכֵה קְרוֹב לְמִשֵּׁשׁ אוֹתוֹ.

מתוך 'חפיסה חדשה', הוצאת עם עובד, 1983

"בשנת 1985 הייתי כמה חודשים בארה"ב", מספר רייך. "לפני נסיעתי פנה אלי נתן יונתן ואמר לי: 'הגיע הזמן לפרסם מבחר של עשרים שנות כתיבתך. אתה מוכן שאני אבחר?' הודיתי לו על המחווה ונתתי את אישורי, באמרי מה שתבחר מקובל עלי כי אתה העורך. באותה תקופה שימשתי כעורך 'מאזניים' וידעתי שיש לכבד את טעמו של העורך ואת בחירתו".

בשנת 1986 ראה אור בהוצאת ספרית פועלים הספר "סדר שירים", מבחר מייצג מעשרים שנות כתיבה 1984-1965 ושירים חדשים.

תאווה היא ריצה למרחקים ארוכים

תַּאֲוָה הִיא רִיצָה לְמִרְחָקִים אֲרָכִים
עוֹבְרִים מֵהַמּוֹרוֹת שׁוֹבְרִים גְּדֵרוֹת
חוֹלְפִים עַל פְּנֵי מְשׁוֹכוֹת

לפְעָמִים עַל פְּנֵי נוֹף צוֹפִים
נִפְתָּחִים חֲלִיפוֹת וְנִסְגְּרִים עִם גּוֹפוֹת
מִתְהַפְּכִים כְּמוֹ בְּהִתְעַמְלוֹת עַל מְכַשִּׁירִים
גַּם הַנֶּפֶשׁ הַמְחַשְׁבָּה רְצוֹת בְּמִסְלוּלִים מְקַבְּלִים

וְחִלּוֹמוֹת שְׂמֵקֶפְצִים לְרַחֵק נוֹחֲתִים
עַל חוֹל טוֹבְעָנִי כְּלֹא הָיוּ
בְּעוֹד דְּמַנּוּ בְּשַׁחֲיוֹת פְּרָפֵר מְגִיעַ וְגוֹמֵר
לפְעָמִים צוֹבֵר שִׂיא נוֹשֵׁן שְׁעוֹבֵר בְּצִלְלֵיו
תְּאֵוָה הִיא רִיצָה לְמַרְחָקִים אֲרָכִים

לפְעָמִים חוֹלְמִים בְּמִלּוֹא אוֹר הַמְּלִים עַל
הַפְּסָגָה הַמְּבֻטָּחַת
חוֹלְפִים בְּלִי דַעַת עַל פְּנֵי הָאֵהָבָה הַקְּדוּשָׁה
שְׂאֵפְלוֹ הַנֶּפֶשׁ הָאוֹלִימְפִית בְּהַ אֵינָהּ נוֹגַעַת
פְּתֹאוֹם הִיא תוֹפֶסֶת בִּי כְּמוֹ שְׂתוֹפְסִים מוֹט אֲרֵךְ
וּמְקַפְּצַת לַגְּבָה.

וּלפְעָמִים בְּלוֹטֵת הָאֶצְטֵרָבֵל מְפְרִישָׁה לִי
מְחַשְׁבוֹת יְפוֹת עֲלִיךְ עֲלִינוּ עַל הַגֵּג
וְאֲנִי אִזְ נוֹתְנֵת לְעֶצְמִי אֶת כָּל הַנְּחָמוֹת הַנְּעִימוֹת
שְׁעוֹלוֹת בְּדַעְתִּי.

מתוך השירים החדשים שהופיעו במבחר "סדר השירים", ספרית פועלים, 1965-1984

הספר "עבודות על נייר" (1988) בהוצאת זמורה ביתן הוקדש כולו לנושא אמנות
הציור. מופיעים בו שירים המוקדשים ליצירות מאת מגריט, אל-גרקו, מקס ארנסט
ואחרים.

טבע דומם

"הֶרְקִיעַ, קְעָרָה
כְּחֹלָה וְאֶפְלָה מְלֵהכִיל
יְפֵי הַפְּרִי
בְּשֵׁקֶט הַדֶּרֶךְ.
רק הכּוֹכָבִים הַיּוֹצְאִים לְחַפְּשֵׁי
מִתּוֹךְ הָעֲנָנָה
הֵם פְּרוֹת עוֹנָה
בְּלִתֵּי גְמוּרָה".

מה פתאום ספר על ציורים? "להרגשתי, יש קשר פנימי בין ציור לבין שירה, ואצלי
אישית יש קשר פנימי חזק מאוד בצד הוויזואלי של שני האלמנטים האלה. אני
אוהב מאוד את ציוריו של מקס ארנסט, עבודתו מגוונת מאוד, הוא עסק גם בפיסול
וגם בכתיבת שירים. כותרות תמונותיו הן שורות שיר לדעתי, כמו 'אירופה אחרי
הגשם'. בתוך השירים כתבתי שיר, 'קטלוג', שהוא אוסף כותרות של תמונות של
ג'ורג' גרוס שדרכן אפשר להבין את נושאי ציוריו, הרחוב הברלינאי על כל

משמעויותיו. מי שמכיר את יצירותיו זה אכן משמש לו כקטלוג, ומי שלא מכיר הרי זה מבוא מצוין להיכנס לעולמו של הצייר".

קטלוג

זוג בְּחֶדֶר
הוֹלֵךְ עַל חֶבֶל מְתוּחַ
שְׁתֵּי דְמִיּוֹת בְּעִירָם
אֲבָא'לָה וְאֲמָא'לָה
פָּנוּ דְרֶךְ! ג'וֹן רוֹצֵחַ הַנְּשִׁים
(רֹאֶה) אִשָּׁה בְּמַעֲלֵל שְׁחוֹר (שְׁרֹאֶה)
גָּבַר עִם סָפִין רוֹדֵף אַחַר אִשָּׁה
תְּמוּנַת הַרְחוֹב רָצַח עַל רֵקַע מִיָּנִי
אֵין זֶה דְרֶךְ נְאֻה לְמוֹת פָּנוּ דְרֶךְ!
מִתַּחַת לְפָנֵס הָאֲמַת הָעִירָמָה
(רְאִיתָ) קָרַב רְחוֹב תְּמוּנַת בֵּית- קָפָה
שְׁלוֹשָׁה אֲנָשִׁים סָבִיב שְׁלַחַן עֲמוּדֵי הַחֲבָרָה
אִישׁ מִהֶדֶר עִם כּוֹבַע קֶשׁ וּמְקַל הַלִּיכָה
דְּגַמְנִית עִם מַחְרֵזֶת קֶצִין סָרֵן
מִשְׁמַרְת לִילָה פָּנוּ דְרֶךְ! קֶטְטָה בְּמַסְבָּאָה
אִישׁ עִם בְּקָבוֹק רֹאשׁ עִם קְרַקְפַּת פְּתוּחָה
מֶלַח בְּמוֹעֵדוֹן לִילָה סָפִין בְּגָב
תָּא כְּלָא הוֹצָאָה לְהוֹרֵג לְאַחַר הִירְיָה
לוֹלִינִים יָרִיד שְׁעִשׂוּעִים קְבָרְט זֹג וְרַקְדָּנִים
שְׁתֵּי דְמִיּוֹת בְּעִירָם מְסַכָּה וְדָג חֲתוּל וּמִשְׁקָפִים
פָּנוּ דְרֶךְ! עֲמוּדֵי הַחֲבָרָה הַדוֹר הַחֲדָשׁ
פּוֹעֵל עִם כּוֹבַע מְצַחֲיָה וְעֵתוֹן מְהַגְרִים
מְבַטֵּל קֶצֶב שְׁלוֹשָׁה עוֹבְדֵי מְדִינָה
הַתְּאֲבֹדוֹת בְּדֶרֶךְ לְעֵבֹדָה
(זֶהוּ) סָפוֹר בְּלִשְׁי
כִּיצַד תָּאֵר לְעֶצְמוֹ ג'וֹרְג' גְרוֹס
אֵת אֲדָגֵר אֶלֶן פּוֹ.

מתוך "עבודות על נייר", הוצאת כנרת זמורה ביתן, 1988

הספר "עובדות בדיוניות" ראה אור בהוצאת הקיבוץ המאוחד (1993). "בספר זה שירים המקבצים חוויות ילדות ותחושות והשקפות שלי מהחור השחור של ילדותי", הוא מספר. "בלי הילדות הזאת לא הייתי משורר. הזיכרון הוא דגל אצל היהודים. אפילו החגים שלנו בנויים על זיכרונות. בפסח אנחנו זוכרים את המצרים שהיינו עבדיהם. בפורים – את הפרסים שרצו להשמידנו. בחנוכה – את היוונים שגברנו עליהם. אבל אין לנו חג נגד השונאים ואיננו זוכרים אחת לשנה את עצמנו. ואף על פי כן אנו טובים בזכרון. עדין חסרה לנו תכונה לאומית חשובה: השכחה. האמנות לשכוח היא סגולה לחיים טובים יותר".

הדברים המעטים שיש לזכור
נגנבים בחשאי לשכחה.

את זה כתבתי פעם ביד אקראית
בש"מאל של עולם הרגשתי בלי להיות אטר
דברים בני מעט שאהבתי וכחלום הדחקתי

בתוך חיי הם גולים עדן ממקום
למקום מתגלגלים בי ולא יזכרו מרב
נדידה. בינתיים יש לי פנאי. אמתין להם
פה במנוחה עד אור בקצה ידי

של זכר לא נראה, ודאי בלתי נבגד
יצוף ויעלה אלי מארץ זכרי
פאלו הגד בי הרגע מחדש
ולא הגד. ולא ידעתי מה עוד
בי מזה. הרחקתי ראיה

כדי לשוב ולהזכר, נזכרתי
במשהו אחר: מקומות שהגשרתי. אנשים
שהכרתי פה ושם. כלם, כל אחד מהם
עד בלי גמול סגד לעל הזכרון,
כל כך נאנק להשמר מכח השכחה.
תמיד לזכור. להזהר. איזו טרחה, גם בשעת אהבה.

מתוך "עובדות בדיוניות", הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1993

"ב-1989 הייתי שנה בברלין ושם כתבתי את הרומן הראשון שלי, 'זיכרונות של חולה
שכחה'. שם ניסיתי להתחקות אחר האופי הגרמני ואחרי השאלה המשופשפת
והמוכרת, איך זה שעם כל כך תרבותי עסק בשריפת בני אדם ובהשמדה. עד היום
אני מחפש את התשובה לשאלה זו שבחלקה נובעת מיחס השנאה – אהבה בין
הגרמני ליהודי. באניגמה הזאת, אני חושב, טמון היחס בין הנפש היהודית לנפש
הגרמנית".

ספר השירים "מוזיקת חורף" (1996) בהוצאת "הליקון- ביתן" נכתב בעקבות שהות
בכפר בצפון גרמניה, שבו ביקר כאורחה של המשוררת שרה קירש. נופי השירים
שאובים בו בזמן מהריאליה החיצונית של כפר סחוף רוחות ומוכה מטר, ושל השירה
הגרמנית הרומנטית והמודרנית. אחדים משירי הספר באים חשבון עם האדמה
הגרמנית הספוגה בדם.

אנדנטה סתוי

היער השחור בוער
באור של עלים חרוכים.

אדמים, שחורים צהבים

יְלָדִים אוֹסְפִים אֶת הָעֵלִים
 בְּיָדִים קְטָנוֹת, נִפְרָדִים לְצַבְעֵיהֶם,
 עֵלָה בְּצַד עֵלָה
 שְׁחֹר
 אָדָם
 וְעִכְשׁוֹ צֶהָב
 דָּגָל שְׁלֶכֶת גְּרַמְנֵי בְּקֶרְחַת יַעַר שְׁחֹר .

הַשְּׁמֵשׁ הַבְּזִיקָה פְּתָאוֹם
 בֵּין צְמֵרוֹת הָעֵצִים.
 עֲצַמְתִּי אֶת עֵינֵי. בְּלִילָה
 לְרִגְעִים אֲרַפִּים הִפָּה בִּי
 דָם חֲשׂוֹךְ שֶׁל הָאֲדָמָה.

מתוך "מוסיקת חורף", הוצאת "הליקון-ביתן", 1996

"בספר זה ישנם כל האלמנטים הדחוקים בנפשו של הגרמני", מספר אשר רייך, "הכפור הצפוני, האופל, הזרות ותכונות נוספות שיכולות לברוא פאוסטיים קטנים שהופכים למפלצות. מאז שבתי וביקרתי בגרמניה ככל שיכולתי, עד היום, והכרתי אינטלקטואלים ומשוררים רבים שאין בהם מהמוצע הגרמני שהיה צריך לענות לשאלתי. יש משהו בפילוסופיה הגרמנית ובשירה הגרמנית שמרתקת אותי ובשנים האחרונות הרביתי לתרגם מן השירה הזאת".

בספר שיריו "פני הארץ" (1999) בהוצאת "הקיבוץ המאוחד" משולבים שירי אקטואליה. "זה ספר מחאה", הוא אומר, "שנוגע למהות הפרט בחברה הישראלית שהפכה להיות יותר אלימה וחסרת סובלנות. המדינה עומדת לקראת סופה. זוהי שורה פרובוקטיבית מאחד השירים שבספר. הפרובוקציה נועדה לנער את האדישות גם מתוך הציבור הקורא שירה. ודאי שאני לא משלה את עצמי ששירה יש בתוכה להשפיע, אך הרגשתי צורך לכתוב את דעתי והרגשותי בעניינים חברתיים ומהכשלים העומדים בפנינו שלא השתנו עד לרגע זה".

כיכר רבין

כָּאן שׁוֹכֵב חֶלֶק
 מִהֶרְקִיעַ שְׁנָפֵל

עֲלִינוּ כְּמֵטְאוֹרִיט.
 הַכֵּל מְחַכֶּה כָּאן לְרוּחַ
 הַשְּׁנוּי שֶׁיִּצְמַח וַיִּפְרַח.

בֵּינְתֵימָּם צוֹמֵחַ כָּאן פְּחוֹת אוֹ
 יוֹתֵר רַק עֵשֶׂב, הַכֶּפֶר הִיקָה –
 הָעֵשֶׂב רַע לְמִינָהּ.
 עוֹד יַעַר נִשְׂרָף בְּלִילָה

וְעַקֵּר מִמְּקוֹמוֹ פְּרִדָּס נוֹסֵף

לְעֵין הַשֶּׁמֶשׁ הָרִים הִכּוּ לַגְּבֻעוֹת
בְּנֵי צֹאן. הַכֹּל נֶעְקֵד עַל מִזְבֵּחַ
עֲבוּדָה זָרָה הַבּוֹנֶה שְׁכוּנִים.
מוֹלְדֵת, הֵיכָן בֵּיתְךָ?

דְּשָׂאֵי אֲדִישוֹת מְטַפְּחִים
יֹוֹתֵר וְיֹוֹתֵר אֲוִיר שְׁחֹר זֹרֵם
חוֹדֵר לְרֵאוֹת, בְּלַחְשִׁים שֶׁל רוּחַ שְׁחֹרָה
הַמְתַּפְּשֵׁטֶת בְּשִׁטִּיפַת נֶפֶשׁ. מִדֵּי יְמֵינוּ הֵם
שְׁקִיעָה חֲרוּפָה. הָאֵפֶל בָּא אֵלֵינוּ כְּבִיכּוֹל
בְּשֵׁם הַכֹּל יְכוֹל. מוֹלְדֵת, שׁוּבֵי הַבֵּיתָה!

"ראיתי בשנת ה-2000", אומר אשר רייך, "לא פעם ולא פעמיים, בהיותי באירופה, את גודל השנאה שאנשים מאומות שונות באירופה מפגינים כלפינו ולקיומנו כעם וכפרטים, וזה גרם לי חרדה כתוספת לחרדה גלובלית על קיום כוכבנו, כדור הארץ." בספר "עתידי דומם" (2002) שראה אור בהוצאת "קשב לשירה" יצר אשר רייך קולאז', ששילב מסעות עתידניים עם תמונות מאחרית הימים. אלה ינקו את חומריהם מן המקורות העבריים והנוצריים ויצרו משל אפוקליפטי על המצב הישראלי ועל סכנת הקץ האורבת בפתח. "הספר הזה, במובן מסוים, הוא ספר מחאה שיש בו גם טראומה", הוא אומר. "היא נובעת מסוג של אמונה טפלה שמאה חדשה - ובמקרה שלנו אלף חדש - טומן בחובו סכנת קיום. אני יודע, למשל, כי בפתח המאה העשרים שררה באירופה וגם באמריקה תחושה אפוקליפטית וחרדות ממלחמה. כך קמה התנועה האקספרסיוניסטית שניבאה מלחמה שאמנם פרצה שנים ספורות לאחר מכן. גם אני כאנשים אחרים חשתי שהסמליות שבאלף חדש משרת איזה שהוא קץ חזק, גם עלינו כיהודים וגם על העולם".

שאלון למלאך המוות

הוא שְׁחֹר? לְבָן? צֶהֱב?
הוא שְׁעִיר או קָרַח? יֵשׁ לוֹ
כְּנָפִים? אֵשָׁה? כְּפִילִים?

הוא גְּבוּהָ וְקוֹלוֹ נְמוּךְ או לְהֶפֶךְ?
האם הוא חָצִי אָדָם או חֵיה? עוֹף?
יֵשׁ לוֹ מַסְכוֹת, חוֹשׁ הוּמֹר, רְגָשׁוֹת?

ואולי תַּחְבִּיבִים או חֲלוּמוֹת?
האם הַזֵּיל אֵי פֶעַם דְּמָעָה?
האם הֵיה מְשַׁתֵּף פְּעֻלָּה?

כְּמָה עֵינַיִם לוֹ,
רְגָלִים, יָדַיִם?
יֵשׁ לוֹ שְׁדִים?

מְתֵי הוא יֵשֵׁן?
הוא זְקוּק לְשֵׁנָה?
הוא הַסּוֹף או הַהֶתְחֵלָה?

"מתוך כל ספרי אני גאה בעיקר בספר 'להפך', אומר אשר רייך, "משום שיש בו סוג של מהפכנות צורתית ומהפכנות מבע על דרך השירה והאנשת חפצים וראייתם משני הצדדים ומשני ההפכים. כלומר, שירה זו ממצה את דעותיי לגבי שיר שצריך להיות לפחות דו-ממדי. אסור שתהיה חד-ממדית בשיר".

"להפך" (הוצאת "הקיבוץ המאוחד", 2006), ספר שיריו השלושה-עשר של אשר רייך, עמד בסימן מה שהוא מכנה "ראפ פיוט" – שירה בעלת מקצבי דיבור, שבמסגרתם מתמלא השיר ברצף של מילים וצלילים, תוך שהשירים חוזרים על עצמם בווריאציות.

עיניים

.1

פּוֹזְלוֹת מְאַחֲרֵי מְשַׁקְפֵי שֶׁמֶשׁ כְּהִים בְּתִקְוָה
שְׂאִישׁ לֹא יִבְחִין שֶׁהֵן מִסְתַּתְרוֹת מִפְּנֵי הַחַיִּים.
עֵינַיִם רְדוּפוֹת נִקְמָה שֶׁל עֵין תַּחַת עֵין
כְּדֵי שֶׁהָעוֹלָם יֵלֶךְ וְיִתְעוֹר לְנִגְדוֹן.
קְצָרוֹת רְאִי מִשְׁתוֹקְקוֹת לְרֵאוֹת שֶׁש־שֶׁשׁ
וּבִינְתַיִם מְחַבְּקוֹת פְּסָלִים לְמִצָּא אֶת אִמַּת הַמֶּדָּה
הַקְּלִסִית. עֵינַיִם שְׂרוּצוֹת לֹא רַק לְרֵאוֹת
אֲלָא גַם לְשִׁמְעַ וְחוֹלְמוֹת שֶׁהֵן בְּלִתֵי נְרֵאוֹת, וּלְהַפְּךְ.
עֵינַיִם שְׂזוֹרְחוֹת מְעוֹלְמוֹת מְקַבְּלִים, רְאוּ אֵינְסָפוֹר
רְצִיחוֹת וְלֹא גָלוּ לְפִיָּהֵן דְּבַר.
עֵינַיִם שְׂרָאוּ אֶת הַמְּנוֹת וְלִשְׁמַחְתָּן הוּא לֹא רָאָה אוֹתָן,
סוּבְלוֹת מְאַחֲזוֹת עֵינַיִם וְעוֹצְמוֹת אֶת עֲצָמָן.
עֵינֵי עֲבָרֵי הָאוֹרְבוֹת לִי בְּפִנֵּה חֲשׂוּכָה שֶׁל הַהוֹה.

.2

שְׁחֵרוּטָה בְּהֵן אֲכַזְבָּה, אוּ לְהַפְּךְ.
עֵינַיִם שְׁעֵשׂוּ תֵּאֵר אֶקְדָּמִי בְּאִמְנוֹת הַקְּרִיָּצָה.
עֵין עֲצוּמָה מְעוֹפֶפֶת אֶל תוֹךְ עֲצָמָה
לְגִלוֹת נוֹפִים חֲדָשִׁים. גְּלוּיּוֹת עֵינַיִם
שְׂרוֹאוֹת בְּאוֹר אַחַר מְרֵאוֹת רַבִּים.
כְּמִיָּה שְׁנִכְנְסָה כְּשֶׁעָרָה לְעֵין וְיִצְאָה
כִּירִיקָה מִהַפָּה.
מְלַכְסְנוֹת עוֹבְרוֹת נִתּוּחַ לְהֵרֵאוֹת מְעַרְבִיּוֹת.
עֵין אֶלְקֵטְרוֹנִית רוֹאָה אֶת הָעֵתִיד וּמְזַדְרָזֵת לְהִתְאַסֵּלֵם.
עֵינַיִם עֶלְקוֹלִיּוֹת שְׂרָאוּ מְלֵאכִים וְדִבְרוּ עִם חִזְרִים
וּמוֹכְרוֹת אֶת כָּל חוֹיּוֹתֵיהֵן לְמוֹ"ל זְרִיז.
עֵינַיִם הַקּוֹלְטוֹת אֶת מַחְשְׁבוֹת רֵאשִׁי כְּעוֹרוֹן רְגָעֵי.

[למצגת שיריו של המשורר אשר רייך באתר של החוג לשוחרי שירה](#)

דוד אדלר

זו שירת ניסוי

מחווה לדוד אבידן

אחת שתים שלוש שורה חדשה
זו שירת ניסוי שורה חדשה
אמנם משירה איש עוד לא מת שורה חדשה
אך התקנות החדשות מכתובות ניסוי מקדם שורה חדשה
גם בתחום זה של שירה שורה חדשה
וטוענות שזו רק שאלה של זמן שורה חדשה
בעקר שהמחשבים נכנסים עם כל כבד משקלם שורה חדשה
ותחכומם שורה חדשה
גם לתחום זה של שירה שורה חדשה
מה גם שמשוררים חשובים נכנסים גם הם עם כל כבד משקלם שורה חדשה
ותחכומם שורה חדשה
גם לתחום זה של שירה ממחשבת ורשתית שורה חדשה
של שירה ממחשבת ורשתית שורה חדשה
והם מדפיסים שורה שורה שורה חדשה
לא אות אחר אות כמו מונת כתיבה רגילה שורה חדשה
גם מכסא איש עוד לא מת שורה חדשה
עד שבא החשמל שורה חדשה
אבל זו רק שירת ניסוי שורה חדשה
אני חוזר שורה חדשה
בית חדש

עולה הרבה יותר כסף ממה שאפלו משורר פקח שורה חדשה
והלא כל משורר כנראה פקח שורה חדשה
פחות או יותר יכול להרשות לעצמו
בית חדש

הכללים החמורים של שירה זו שורה חדשה
או מוטב לומר הבלתי מובנים של שירה זו שורה חדשה
שנקבעו לפי התקנות שורה חדשה
למרות היותה רק שירת ניסוי שורה חדשה
מכתבים עתה
בית אחרון.

דוד אדלר

יש לי תמונה של העלמה בלומה

יש לי תמונה
של העלמה בלומה

היא מביטה
בי באהבה
ואני בה
באהבה
לא פחותה.

לעלמה בלומה
תלתלים בראש
פרחים ביד
חץ באזן
וחיוך דק בפה.

עינים רכות
ואפלו גבות מרוטות.

יש לה בבית טפטים על הקיר
(היא עשירה
היא עשירה).

(העשר לא הכל בחיים אבי אומר אבל הוא עוזר
אבי אומר
ובעקר בתקופת צנע אבי אומר).

אביה קונה לה הרבה שוקולד אמי אומרת
הרבה שוקולד היא אוכלת
אמי אומרת שהיא שמנה
ולכן לא צלמה את כל גופה.

(יש לי חבר שאומר שהיא נראית קצת בלומה
בתמונה
אך זה רק מקנאה
וזה רק בתמונה).

אני אוהב נורא את העלמה בלומה
דרך התמונה
זו אהבה קצת מוזרה
לאהב בחורה דרך תמונה
אך בלית ברירה?

אני אוהב את העלמה בלומה כל יום יותר
אני אוהב את העלמה בלומה כל יום יותר.

אמי אומרת שזו לא אהבה אלא הרגל
אם לא העלמה בלומה באמריקה
ואני בארץ ישראל
אני אומר
היינו זוג
אני אומר
אני אומר.

היא שיקסע אמי אומרת
אך למשלוח חבילות
לעת עתה
לא אתנגד
לא אתנגד
גם אני
גם אני
אני אומר
אך האהבה חשובה עוד יותר.

אלי נצר

שירים על החתול שלי

החתול שלי זכה בפרס לשירה.
בנמוקי השופטים נאמר
ששירתו עשירה
קולו יחודי ועמק
שפוי אך בלתי צפוי
והדו מגיע רחוק.
יללותיו מול קולות השוא
משקפות את העכשו.

הוא יודע שמיטב השיר כזבו
ולמרות זאת הוא אמת
ובגאונה זוקף את זנבו.

באה העת, אמרו השופטים
שבתוך כל הגבבה והקש
בתוך שירת המלל והפלל
יופיע קול חדש
ומעורר.

אשרינו, אמרו שופטי הפרס
שסוף-סוף יש לנו משורר.

*

החתול שלי שר אריות
שאינן מבישות את הלה-סקאלה
במילנו ואת האופרה בווינה

הוא עלה בחצות הלילה
על הגג
שמח וחסג
זקר את שפמו
והשתחנה אפים
מול נצנוצי הכוכבים
שמחאו לו כפים

הוא שר
סהרורי חפשי ומאשר

בעולם של הביבי והבהו
כבר אין שרים כמוהו

שונות

קולות נוכחים, קולות שכוחים

פסטיבל המשוררים הישראלי ה-11 - מטולה 2009

חמישי 28.05.09 / ה' סיוון תשס"ט

14:00: תיאטרון בית הראשונים - מפגש קריאה 1

יקיר בן-משה, אורית גידלי, טל ניצן, ענת שרון-בלייס
עודד גריר - פסנתר ושירה // יאיר רובין - גיטרה ושירה, מנחה: יורם ניסינוביץ'

15:00: ספרייה - הקרנת סרטים נתן זך - פגישה עם משורר

פגישה כמעט אינטימית עם משורר גדול, המתעמת באומץ ובכנות עם נפתולי 50 שנות יצירה ועם הדרך הארוכה שעשו התרבות העברית והחברה הישראלית. כמה משיריו אף מובאים אל המסך במבע טיפוגרפי מרהיב - בקולו שלו, בקולות אחרים ובליוי מוסיקלי מקורי.

תסריט: יהודה קווה ואורה מימון-פילבסקי, במאי: יהודה קווה, מפיקה: לאה לוין

16:00: תיאטרון בית הראשונים - מפגש קריאה 2

יעל גלברמן, טוביה ריבנר, ליאור שטרנברג
יסמין אבן - פסנתר ושירה // תום קלנר - צ'לו // מנחה: פיצ'י יהורם בן מאיר

17:00: ספרייה - הקרנת סרטים - אבידניום 2005

אהבותיו, חייו ושירתו של דוד אבידן. תיעוד של שנות חיים ויצירה, מאז ימי הילדות והנעורים ועד שנות הבגרות, שיא היצירה והסוף הטרגי. משוררים, חברים, חוקרי ספרות וארבע נשותיו של אבידן מספרים עליו כפי שהיה באמת, בליוי קטעים מתוך הסרטים הקצרים שיצר ולצד שיריו המובאים בקול ובקולות אחרים.

תסריט ובימוי: יהודה קווה // מפיקה: לאה לוין

18:00: תיאטרון בית הראשונים - מפגש קריאה 3

פרץ-דרור בנאי, רוני סומק, נעים עריידי
ירונה כספי - פסנתר ושירה // מנחה: גלעד מאירי

20:30: בית הראשונים - ערב פתיחה חגיגי - טנא שירים למוני

מחווה למלחין מוני אמריליו לרגל 50 שנות הלחנה של שירה עברית - משירי ביאליק ועד שיריהם של לאה גולדברג, חיים גורי, נתן זך, זלדה, נתן יונתן, יהודה עמיחי, דליה רביקוביץ, טוביה ריבנר ואחרים. לחניו של אמריליו, חתן פרס ישראל ומן היוצרים האהובים בזמר העברי, ליוו דורות של מאזינים ובוצעו בידי מיטב הזמרים, ובהם שושנה דמארי, יהורם גאון, יוסי בנאי, אילנה רובינא, חוה אלברשטיין, מירי אלוני, שלמה ארצי, עדנה גורן, הפרברים, רבקה זהר, מזי כהן ורבים אחרים. מ"בארץ אהבתי השקד פורח" ועד "רבי עקיבא", מ"פרח משוגע" ועד "יש פרחים", מכלול יצירתו נמנה זה מכבר עם הקלאסיקה של תרבות השירה והמוסיקה הישראלית.

חני דינור ונתן סלור - שירה // רמי הראל - פסנתר והפקה מוסיקלית // סלעית להב - חליל ואקורדיון // איתן איצקוביץ' - כלי הקשה // קטעי קריאה: מיכל בת אדם

מחיר הכרטיס 60 ש"ח | לזכאי הנחה 40 ₪

22:30 ואילך, ספרייה - תיקון שירה

מירון ח. איזקסון, יורם ניסינוביץ', אלחנן ניר ואחרים

שישי 29.05.09 / ו' סיוון תשס"ט

10:00: תיאטרון בית הראשונים - מפגש קריאה 4

ישראל אלירז, רחל חלפי, צביקה שטרנפלד
עודד גדיר - פסנתר ושירה // יאיר רובין - גיטרה ושירה // מנחה: נסים קלדרון

11:15 - ועדה בשטח, בית אנטלר: פיצ'י יהורם בן מאיר, דיתי רונן
רחבת מוזיאון הגבולות: גלעד מאירי, יורם ניסינוביץ'

11:30: אולם אניס - מפגש משוררים-עורכים

אריק א., משה יצחקי, אלחנן ניר, שלמה קראוס, מנחה: משה יצחקי.
מפגש זה מוקדש לזכרה של אילנה צוקרמן, ממייסדי פסטיבל המשוררים במטולה,
ומנהלתו האמנותית בשנים 1996-2006.

**12:30: תיאטרון בית הראשונים - התיאטרון האתיופי הולוגאב של בית הקונפדרציה:
לבדה -** מונודרמה מאת משה מלכא ותהילה ישעיהו-אדגה.

אשה ישראלית ממוצא אתיופי מבקשת לעצמה בן זוג מושלם. החיפוש אחר נסיך
החלומות בשדה האינטרנט מעלה בצורה קומית את מציאות חייה המורכבת בארץ,
את געגועיה למציאות הפשוטה שבאתיופיה וגם את סיפור נישואיה ובריחתה מבעל
אלים. זהו מונולוג חשוף, אמיץ ואירוני, שגיבורתו משתפת את הקהל בחייה
ובחיפושיה אחר האהבה.

משה מלכא - בימוי // תהילה ישעיהו-אדגה - משחק // נאוה שטאר - עיצוב
תפאורה ותלבושות // אלברט ישינסקי - עיצוב תאורה // אפי בניה - ניהול כללי

**16:30: תיאטרון בית הראשונים, התיאטרון האתיופי הולוגאב של בית הקונפדרציה:
תרת תרת**

ההצגה "תרת תרת" ("אספר סיפור", באמהרית) עשויה סיפורים עממיים המובאים
מנקודת מבטו של המהגר והזר. שלוש דמויות אתיופיות תלושות, לבושות בסגנון
מערבי, מנסות ליצור קשר עם עולמן החדש דרך סיפורים ושירים. ואולם, ככל שהן
מספרות יותר, כך הן הולכות ונלכדות בזהותן הישנה.

הסיפורים הם מעשיות אתיופיות עממיות שעברו מאב לבן, מלאות חוכמה פשוטה
ופיקחות. ההקשר החדש שבו הן מוצגות מעורר שאלות משמעותיות של זהות.

משה מלכא - עיבוד, בימוי וניהול אמנותי // תהילה ישעיהו-אדגה, אייצ'ו בייה, בינה גטהון -
משחק // אבטה בריהון - קלידים, שירה // אייצ'ו בייה - כוריאוגרפיה והלחנה // אבי שכוי -
עיצוב תפאורה ותלבושות // אורי מורג - עיצוב תאורה // אלברט ישינסקי - הפעלת תאורה
// דינה גונה - צילום // אפי בניה - ניהול כללי

מחיר הכרטיס להצגות התיאטרון 40 ₪ | לזכאי הנחה 30 ₪

14:00: תיאטרון בית הראשונים, מפגש קריאה 5

מירון ח. איזקסון, אנדד אלדן, סאלם ג'ובראן, שי דותן
עודד גדיר - פסנתר ושירה // יאיר רובין - גיטרה // מנחה: רפי וייכרט

15:30: אולם אניס, מכנפות תבל

משוררים בשלל לשונות בסימן 80 שנה לסוכנות היהודית.
קרן אלקלעי-גוט, מהרי אמסלו, רבקה בסמן בן חיים, מרלנה בראשטר, מיכאיל
גרובמן. עוד משתתפים: רוני סומק, רחל חלפי.
ירונה כספי - פסנתר ושירה // יסמין אבן - פסנתר ושירה // תום קלנר - צ'לו //
מנחה: צביקה שטרנפלד

18:00: תיאטרון בית הראשונים - מפגש קריאה 6
ישראל בר-כוכב, צבי עצמון, היאם קבלאן
ירונה כספי – פסנתר ושירה // מנחה: ענת שרון - בלייס

21:30: תיאטרון בית הראשונים - אמיר שאהסר, זהר פרסקו ועדי רנרט:
שלושה רבי אמן במפגש תרבויות וירטואוזי
נגינתו ויצירותיו של אמן כלי הנשיפה אמיר שאהסר מהדהדות את צלילי הג'אז ואת נימות המוסיקה הטורקית, הצפון-אירנית והישראלית; סגנונו האישי והייחודי של אשף כלי ההקשה זהר פרסקו, אמן מוכר ומבוקש בארץ ובעולם, מוכר לכל שוחר מוסיקה; ואילו עדי רנרט, שהופיע לצד גדולי המוסיקאים הישראלים, הוא מן הפסנתרנים והמעבדים הבולטים והמוערכים בארץ.
אלו הם שלושה וירטואוזים המביאים איש את עולמו למשולש מרתק של מוסיקת עולם ויצירות מקוריות, מפגש מזרח ומערב שנמסכות בו השפעה ישראלית והשפעות ג'אז מודרני.
אמיר שאהסר – שירה, נאי וקלרנית טורקי // זהר פרסקו – שירה ותופי מרים // עדי רנרט – פסנתר ופולוגלהורן

מחיר הכרטיס 60 ש"ח | לזכאי הנחה 40 ₪

במסגרת מופעי הפסטיבל יתקיימו מחוות-שיר קצרות למשוררים:
תרצה אתר, משה בן-שאול, לאה גולדברג, מקסים גילן, אמיר גלבע, אלישבע גרינבאום, אורי צבי גרינברג, יאיר הורביץ, זלדה, מרים ברוך חלפי, ט. כרמי, מנשה לזין, ע. הלל, דן פגיס, גבריאל פרייל, עזריאל קאופמן, דליה רביקוביץ, אריה לודוויג שטראוס, אברהם שלונסקי ואחרים

שבת 30.05.09 / ז' סיוון תשס"ט

10:00: תיאטרון בית הראשונים - מפגש קריאה 7
יורם ורטה, יחיאל חזק, יודית שחר
יסמין אבן – פסנתר ושירה // תום קלנר – צ'לו // מנחה: שי דותן

11:15: תיאטרון בית הראשונים - הענקת פרס טבע לשירה
דברים: נסים קלדרון, יו"ר ועדת השיפוט, מנחה: גלעד מאירי

מבואת התיאטרון - טוביה ריבנר: תערוכת תצלומיו
בשנים 1948–2007 צילם טוביה ריבנר דיוקנאות ונופים ברחבי הארץ והעולם, ותצלומיו מתאפיינים בעמקות, ברגישות לפרטים, בחוש מידה ובאסתטיקה שאין לטעות בה: גלריה גדולה של אנשים, בתים, עצים, שדות ומקורות מים.
העין והמצלמה נודדות ממרחביה לנפאל, מחפציבה לבזל ומעפולה לריקיאויק, ומביאות אל התערוכה רק טעימה קטנה מפנורמה אדירה, המשתרעת על פני ימים ויבשות.

רחבת מוזיאון הגבולות- יריד ספרים
הוצאת הקיבוץ המאוחד - היריד יהיה פתוח במהלך שלושת ימי הפסטיבל

פעילויות נוספות במטולה

תהלוכת ביכורים מסורתית וביכורי שירה - **יום חמישי 28.5.09, 16:00**
תהלוכת טרקטורים מקושטת תעבור ברחובה הראשי של מטולה, רחוב הראשונים.
תזמורת צעידה תלווה אותה אל טקס הבאת הביכורים המסורתי של המושבה
הוותיקה בפארק המעיין, שם יציגו ילדי העיירה מסכת במוסיקה, בשיר ובסיפור.

יום שישי, 29.5.09 - בית גיל הזהב
16:45-17:30 - מטולה סיפורים רבים לה.
סיפורו של מקום בצילום, בשיר ובמלל.

17:30-18:45 - קבלת שבת של קהילה
הדלקת נרות, ברכות, פיוטים וניגונים.

מוזיאון בית האיכר - **יום חמישי, 18:00-16:00 // יום שישי, 12:00-10:00**
המוזיאון סגור בשבת.
בית האיכר הוא בית אבן מימיה הראשונים של המושבה מטולה. בבית, ששופץ
והפך לארכיון ולמוזיאון לתולדות המושבה, מוצגים כלי בית וכלי עבודה מתחילת
המאה העשרים, לצד תצוגות, תמונות ומסמכים נדירים.
מדריכה: נסיה אילן, הזמנות בטל' 057-2417735

תיבת הנגינה של זמי - מוזיאון פרטי לכלי נגינה. לצד התוכניות הוותיקות על כלי
המיתרים, הנשיפה והמקלדות, השנה יוצגו במוזיאון שתי תוכניות חדשות:
הקלאוויכורד, הכלי שקדם לפסנתר, ומעולם לא עלה לבימת הקונצרטים;
"הללוהו בנבל ועוגב", על המוסיקה של עם ישראל בתקופות הקדומות.

* * *

בית הקונפדרציה:
רח' אמיל בוטה 12, ת"ד 7218, ירושלים 91071
טל': 02 6245206 | פקס 02 6234756
www.confederationhouse.org
confeder@zahav.net.il

מרכז תרבות בבית אריאלה בשיתוף עם הוצאת הקיבוץ המאוחד

ערב השקה לספרו של המשורר

ישראל בר-כוכב שמעות

יום ראשון, 7.6.2009 בשעה 19:30
במרכז תרבות בבית אריאלה

משתתפים:

השר **פרופ' אבישי ברורמן**, **פרופ' עוזי שביט**, המשורר **אורי ברנשטיין**,
הסופר **חיים באר**, המשוררת **נורית זרחי**, **ד"ר דוד גורביץ'**, עורכת
השירה **לאה שניר**, המשורר **ישראל בר-כוכב**

שירים מולחנים מתוך הספר:

המלחין והמוסיקאי **אורי לשמן** והזמרת **מאי ישראלי**
המלחין והמבצע **סלע דנא**

קורא: **אלכס אנסקי**

מחיר הכרטיס 30 ש"ח | מספר המקומות מוגבל. מומלץ לרכוש כרטיסים מראש.

לפרטים ולהזמנת כרטיסים:

מרכז תרבות בבית אריאלה, שד' שאול המלך 25, תל-אביב

טל' 6910146, 6910141 (שלוחות 208, 209, 222)

פקס 6919024, www.tel-aviv.gov.il/ariela

הזכות לשינויים שמורה

אתם מוזמנים לערב מהנה ושונה
השחקנים אלכס אנסקי, יואב יפת, אודיה קורן

והמלחין יהודה בן עטר

מציגים ערב ספרותי אמנותי ומוסיקלי מיצירתו של המשורר

רוברט וייטהיל-בשן

מיפגש עם יצירתו של משורר יהודי החי בארה"ב אשר כותב בעברית יצירתית, גמישה, מחדשת ושוזר תמונות מפתיעות ביצירות שיריות. מהן בחרוז לבן ובכתיבה חופשית ומהן סונטות ממושמעות ומשוכללות.

עורך ומנחה: מאיר עוזיאל

דברים: חנוך ברטוב

איפה: בית הסופר בתל אביב, רח' קפלן 6

מתי: יום שני, ט' בסיון תשס"ט, (1-06-2009)

בשעה 20:30

כמה זה עולה: הכניסה חופשית

מקום ליצירה

קורס פיסול

חיבור לכוח היוצר שבנו
חוויה מעצימה של יצירה
דרך התבוננות, תירגול ויצירה
בחימר, אבן, נחושת ועוד.

בהנחיית: מלי רון כהן, יוצרת ומורה
בוגרת האקדמיה לאומנות בצלאל
ומגוון קורסים וסדנאות אומנות

המפגשים יתקיימו בהרדוף
בימי שישי, בין השעות 9:00-13:00
החל מחודש יולי

לפרטים והרשמה:
מלי - נייד: 052-6614142
בית: 04-9868017

